

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

پنجابی

چھینویں جماعت لئی

(ترمیم شدہ)

پنجاب کریکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور

جملہ حقوق پنجاب کرکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور محفوظ ہیں۔

تیار کردہ: پنجاب کرکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور قومی ریویو کمیٹی برائے جائزہ کتب کی تصحیح شدہ

اس کتاب کا کوئی حصہ نقل یا ترجمہ نہیں کیا جاسکتا اور نہ ہی اسے ٹیسٹ پیپرز، گائیڈ بکس، خلاصہ جات، نوٹس یا امدادی کتب کی تیاری میں استعمال کیا جاسکتا ہے۔

فہرست

نمبر شمار	ناں مضمون	صفحہ نمبر	نمبر شمار	ناں مضمون	صفحہ نمبر
1	حمد	1	17	دُعا (نظم)	32
2	پیارے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم	2	18	ٹورمنارے (مضمون)	33
3	نعت	5	19	ساڈا دیس (نظم)	36
4	ایثار تے قربانی	6	20	بول دا پالن (کہانی)	37
5	قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ	8	21	میلا شالامار (مضمون)	39
6	ساڈی صحت	9	22	پاکستان دی کہانی (مضمون)	41
7	وطن دی حفاظت	11	23	آسین آں پاکستانی (نظم)	44
8	تاریاں نے اک پنڈوسایا	14	24	سائنس دے کرشمے (مضمون)	45
9	مسلمان دا انصاف	15	25	ربا اپنا کرم کما (نظم)	49
10	وڈا انسان	17	26	ساڈے شیر، شہید وطن دے (مضمون)	50
11	شوکا جدوں سکولے جاوے	20	27	قدم ودھائی چلیئے (نظم)	55
12	حضرت داتا گنج بخش رحمۃ اللہ علیہ	21	28	دو کٹڑ (کہانی)	56
13	بچیاں دا اقبال	23	29	دو کٹوس (نظم)	58
14	بے زبان	26	30	عید الفطر (مضمون)	59
15	اتفاق	28	31	بات بتولی (نظم)	61
16	بابا فرید گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ	30	32	میں چنگا انسان بناں گا (نظم)	62

مولفین:

◉ ڈاکٹر رشید انور (مرحوم) ◉ اقبال صلاح الدین (مرحوم)

ایڈیٹرز:

◉ ڈاکٹر محمد یونس احقر ◉ مس ثروت سلطانیہ

ڈائریکٹر مسودات:

◉ ڈاکٹر مبین اختر ◉ نگران: ◉ محمد اشرف رانا

ڈپٹی ڈائریکٹر (گرافکس)/ آرٹسٹ: ◉ مسز عائشہ وحید ◉ کمپوزنگ اینڈ لے آؤٹ: ◉ محمد اعظم ◉ حافظ انعام الحق
ناشر: مطبع:

تاریخ اشاعت ایڈیشن طباعت تعداد قیمت

حمد

رَبا تیری کھیڑ نیاری   پیدا کیتی دُنیا ساری
 وَن سوئی قدرت تیری   پُھلاں اندر رگت تیری
 سِپیاں اندر موتی تیرے   وچ دلاں دے تیرے ڈیرے
 کھیتاں دی ہریالی اندر   توں وِسیں ہر ڈالی اندر
 ندیاں ، دریا مارن ٹھاٹھاں   صحراواں دیاں لمیاں واٹاں
 آسماناں تے مَنبُو تانے   دھرتی وچ اُگاویں دانے
 تارے تیریاں گلاں کر دے
 چن تے سورج پانی بھر دے
 (ڈاکٹر رشید انور)

اوکھ لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
نیاری	انوکھی	وَ ن سوئی	طراں طراں دی	ٹھاٹھاں	چھلاں، لہراں دا
صحرا	ریگستان، تھل	واٹاں	رستے، پینڈے، سفر		اُتار چڑھا

مشق

- 1- شاعر نے رب دیاں جیہڑیاں قدرتاں، مثالاں دے کے بیان کیتیاں نیں اوہناں وچوں چار مثالاں اپنے لفظاں وچ بیان کرو۔
- 2- حمد دے سارے شعراں نوں آسان نثر وچ لکھو۔

پیارے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

بچو! پہلا کلمہ تے تہا نوں چنگی طراں یاد ہووے گا یعنی لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ ایس کلمے دا مطلب ایہہ وے کہ ”رَب دے سوا کوئی ہو رعبادت دے لائق نہیں تے محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اللہ دے رسول نیں“

اللہ دے رسول ساڈے پیارے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آج توں چوداں سو ورہے پہلاں 22 اپریل 571ء نوں ملک عرب دے شہر مکہ شریف وچ پیروار دی سوہنی سویر نوں پیدا ہوئے۔ اوہناں دی والدہ داناں حضرت بی بی آمنہ سی۔ والد داناں حضرت عبد اللہ تے دادا جی داناں حضرت عبد المطلب سی، جیہڑے کہ عرب دیس دے مشہور قبیلے قریش دے سردار سن تے خانہ کعبہ دی دیکھ بھال ایس قبیلے دے ای سپرد سی۔

ساڈے پیارے رسول حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے پیدا ہون توں کجھ مہینے پہلاں ای اوہناں دے والد حضرت عبد اللہ رب نوں پیارے ہو گئے سن۔ ایس کر کے اوہناں دی دیکھ بھال اوہناں دے دادے حضرت عبد المطلب ہو راں نے کیتی۔ حضرت عبد المطلب نے آپ داناں محمد (صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم) تے ماں نے احمد (صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم) رکھیا۔

دیس عرب دے اُچے گھرانے اپنے بالاں نوں پالن پوسن واسطے بڈو قبیلیاں دیاں عورتاں دیاں خدمتاں حاصل کردے سن۔ کیوں جے شہراں توں دور کھلیاں علاقیاں وچ چلن والے بال موسماں تے مصیبتاں دا بڑی دلیری نال مقابلہ کرناں سکھ لیندے سن تے اپنی بول چال ٹھیک طراں سکھ جاندے سن۔

بی بی حلیمہ سعدیہ نوں حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی تربیت کرن دی تے دُدھ پلاون دی عزت لکھی۔ ساڈے پیارے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آجے چھ (6) ورہیاں دے سن کہ اوہناں دی ماں حضرت بی بی آمنہ فوت ہو گئیاں۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے دادے حضرت عبد المطلب ہو راں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں پالن پوسن دی ذمہ داری چک لئی پر اوہ وی صرف دو سال بعد ای رب نوں پیارے ہو گئے۔

ساڈے پیارے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نکلیاں ہوندیاں توں ای بڑے خوش مزاج، صفائی پسند، محنتی، ہمیش سچ بولن والے تے ایماندار سن، ہمیش انصاف دی گل کردے سن۔ رحم دلی تے ہمدردی اوہناں دی عادت سی۔ ضرورت منداں دی ضرورت پوری کرنا تے بے سہاریاں نوں سہارا دینا اپنا فرض سمجھدے سن۔ وڈیاں دی عزت کردے تے چھوٹیاں نال پیار کردے سن۔

ساڈے سوہنے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں بُتاں دی پوجا چنگی نہیں سی لگ دی۔ اوہ صرف اک رب دی عبادت کرن دی تلقین کردے سن۔

مکہ شریف دے نیڑے اک پہاڑ اے جیہدی ٹیسی اُتے اک غار اے۔ اوہنوں ای ”غارِ حرا“ کہیا جاندا اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اوس غار وچ جا کے کئی کئی دن عبادت تے سوچ وچار کردے سن۔ اک راتیں رب نے اپنے فرشتے جبریل علیہ السلام نوں پیارے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کول وحی (یعنی پیغام) دے کے بھیجیا۔ فرشتے نے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں دسیا کہ رب نے اوہناں نوں اپنا رسول بنایا اے۔ فیر حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تے وحی آؤندی رہی تے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لوکاں نوں اسلام دی دعوت دیندے رہے۔ سبھ توں پہلاں اوہناں دی زندگی دی ساتھی حضرت خدیجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نے اسلام قبول کیتا۔ اوہناں توں مگروں حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ، حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے چچیرے بھرا حضرت علی مرتضیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ تے آزاد کیتے ہوئے غلام حضرت زید رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے ایمان لیا ندا۔

غارِ حرا

حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے ایہہ تعلیم دتی کہ اک رب دی عبادت کرو، کسے تے ظلم نہ کرو، غریباں تے ماڑیاں دا دکھ وٹڈو، کسے نوں رب دا شریک نہ بناؤ، بُت نہ پوجو، یتیمیاں تے رحم کرو، اک دوجے نال ہمدردی کرو، رشتے داراں نال چنگا سلوک کرو تے سبھ نوں برابر سمجھو۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرماندے سن نیکی دا بدلہ نیکی تے برائی دا بدلہ بُرا ہی ملدا اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے دسیا کہ اسلام سچائی، ایمانداری، امن تے محبت دا پیغام دیندا اے۔ اسلام جھگڑے تے فساد نوں روکدا اے۔ ظلم دے خلاف جہاد کردا اے، غلاماں تے لونڈیاں نال ظلم کرن توں منع کردا اے۔ وعدہ پورا کرن تے برابری دی تعلیم دیندا اے۔ اسلام وچ وڈے چھوٹے، امیر غریب یاں کالے گورے وچ کوئی فرق نہیں۔ سبھ دے برابر حقوق نیں۔

حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ساری حیاتی ایہہ تعلیم دیندے رہے۔ کافراں نے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تے بڑے ظلم کیتے۔ ڈھیر تکلیفاں وی دتیاں پر آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اللہ دا پیغام لوکاں تک پہنچاندے رہے۔ اخیر جدوں کافراں ولوں شرارتاں بوہت ودھ گئیاں تے اللہ پاک دے حکم موجب حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہجرت کر کے مکہ توں مدینہ شریف لے گئے۔ مکہ دیاں لوکاں فیروی آپ نوں تنگ کرنا نہ چھڈیا۔ سکوں مدینہ شریف تے حملہ کر دتا۔ بدر دی جنگ، اُحد دی جنگ، خندق دی جنگ بڑیاں مشہور جنگاں نیں۔ رب نے اخیر مسلماناں نوں فتح دتی تے ہجرت دے اٹھ (8) ورہیاں مگروں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے مکہ وی فتح کر لیا۔

مکہ فتح کرن توں بعد حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے عام معافی دا اعلان کر کے لوکاں دے دلاں نوں جت لیا۔ چو فیرو لَآ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ تے اللہ اکبر دے نعرے گونج پئے تے اسلام دا ڈنکا وجن لگ پیا۔

وصال ویلے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی عمر تریسٹھ (63) ورہے سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اپنی امت واسطے اللہ دی اتاری ہوئی کتاب قرآن مجید اک اٹل قانون دی شکل وچ عطا کر گئے تاں جے مسلمان ہر مشکل ویلے ایس کتاب کولوں ہدایت حاصل کرن تے دنیا اُٹے کامیاب تے سکھ دی زندگی گزارن۔

﴿اوکھ لفظاں دے معنے﴾

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اللہ نوں پیارے ہونا	فوت ہو جانا	بُت	مٹی یا پتھر دیاں مورتاں	کو جھے	بد صورت	ٹیسی	اُچی چوٹی
حیاتی	زندگی	اٹل	پکا، کدی نہ بدلن والا	تلقین کرنا	نصیحت کرنا	گوہ کرنا	غور کرنا، سوچنا
ہجرت	اک تھاں چھڈ کے دوجی تھاں چلے جانا	وحی	خدا ولوں نبی نوں سنیہا	وصال	وفات	گوئج	گردش والی آواز

﴿مشق﴾

- 1- حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کیہڑے شہر وچ پیدا ہوئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے والد، والدہ تے دائی دانان لکھو؟
- 2- حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی نبوت تے سبھ توں پہلاں کئے ایمان لیا ندا سی؟
- 3- حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے لوکاں نوں کیہ تعلیم دتی؟ آسان لفظاں وچ بیان کرو۔
- 4- قرآن پاک بارے تے تسیں کیہ جانداؤ؟ بیان کرو۔

نعت

پاک محمد ﷺ جگ دا والی
 خلق پیارا جیہدا انملا
 راکھا کمزوراں دے حق دا
 جس نے کفر ہنیری اندر
 جس دے خدمتگار فرشتے
 دنیا دے وچ چانن ونڈے
 پاوے ٹھنڈ دلاں دے اندر
 نسلوں اُچّا ، وصفوں عالی
 مہر مروّت جیہدی نرالی
 عدل انصاف دے باغ دا مالی
 حق سچ والی بیتی بالی
 جس دے در سلطان سوالی
 جس سوہنے دی کملی کالی
 جس دے روضے پاک دی جالی

تائبَ جس دے دروازے توں

مانگت مڑیا کدے نہ خالی

(حفیظ تائب)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وصف	صفت	انملا	جیہدی قیمت کوئی ادا نہ کر سکدا ہووے	مہر	محبت، پیار
در	بوہا	مانگت	منگن والا	مروّت	احسان
خدمت گار	خدمت کرن والے				

مشق

1- شاعر نے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بارے کیہ دسیا اے؟ بیان کرو۔

2- ایس نعت نوں زبانی یاد کرو۔

ایثار تے قربانی

حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کچھ صحابیوں دے نال تشریف فرما سن۔ اک صحابی ایس پاک محفل وچ آیا۔ اوہ بھکھ نال پریشان سی۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے تمام امہات المؤمنین رضی اللہ تعالیٰ عنہما توں پتا کیتا پر کسے کولوں کوئی شے کھان لئی نہ ملی۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے صحابیوں نوں فرمایا ”تھاڑے وچوں کوئی صحابی ایس نوں اک دن واسطے مہمان بنان لئی تیار اے؟“ حضرت ابوطحہ انصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے فرمان اُتے آمین آکھی۔ ایس توں بعد اوہنوں اپنے گھر لے گئے۔ گھر جا کے پتا چلیا پئی اکو بندے جوگا ای کھانا اے۔ اوہناں اپنے بچیاں نوں ورچا کے بھکھیاں ای سوادیتا۔ بیوی وی بھکھی رہی۔ آپ جدوں مہمان نال کھانا کھان بیٹھے تے اوہناں دی بیوی نے اوہناں دے آکھن موجب کسے بہانے دیوا بکھا دیتا۔ ہنیرے وچ حضرت ابوطحہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ صرف مونہہ ہلاندا رہے تے مہمان صحابی نے رج کے کھانا کھالیتا۔ اللہ تعالیٰ نوں اوہناں دی ایہہ قربانی بوہت پسند آئی تے اک آیت پاک نازل کر کے اوہناں دے ایس عمل نوں سلاہیا۔

ایس طراں دے واقعاں نال اسلامی تاریخ بھری ہوئی اے۔ اک ہور مشہور واقعہ اے: حضرت خالد بن عقبہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوں لوڑ پئی تاں اوہناں اپنا مکان اپنے ہمسائے حضرت عبداللہ بن عامر رضی اللہ تعالیٰ عنہ، کول وچ دیتا۔ اوہناں دے گھر دے جیاں نوں جدوں پتا لگا تاں اوہناں نے رونا تے افسوس کرنا شروع کر دیتا۔ ایس گل دی خبر حضرت عبداللہ بن عامر رضی اللہ تعالیٰ عنہ، نوں وی ہو گئی۔ اوہناں کولوں ایہہ صدمہ برداشت نہ ہویا۔ اوہناں نے حضرت خالد رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوں سنیہا بھیج دیتا جے اوہ ایہہ مکان چھڈ کے کرائے دے مکان وچ نہ جان۔ ایہہ مکان وی اوہناں دا ای اے تے جیہڑی رقم اوہناں نوں دتی گئی اے، اوہ وی اوہناں کولوں واپس نہیں لئی جاوے گی۔

دین اسلام نے مسلماناں نوں اک دوجے دی بہتری تے بھلائی لئی ایہو جیہہ جذبے تے قربانی دی ای تعلیم دتی اے۔ حقیقت وی ایہو ای اے تے کائنات دا نظام وی ایہو جیہہ جذبیاں نال ای چلدا اے۔ زکوٰۃ مال دی قربانی سکھاؤندی اے۔ نماز اللہ دی راہ وچ وقت قربان کرنا دسدی اے۔ حج لئی گھر دا آرام چھڈنا تے مال وی خرچ کرنا پیندا اے۔ جہاد وچ جان دی قربانی پیش کیتی جاندی اے۔ قربانی دا جذبہ دین دی روح ہوندا اے۔ اوہدے وچ ای دین، ملت تے وطن دی بہتری تے بھلائی ہوندی اے۔

اوکھ لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
صحابی	رسول پاک ﷺ دی محفل وچ پیٹھن والا مسلمان	سُنہیا	پیغام مطابق	ورچا کے	بہلا کے
		موجب		ہمسائے	گوانڈھی

مشق

- 1- بھکھ نال پریشان صحابی نوں کیہڑے صحابی اپنے گھر لے گئے سن؟
- 2- قربانی واجذبہ قوماں دی زندگی واسطے کیوں ضروری اے؟
- 3- نماز، زکوٰۃ، حج تے جہاد وچ کیہڑیاں چیزاں قربان کرن دی تعلیم ملدی اے؟

قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ

اوہ ہمت ، شرافت ، محبت دا پُترا
اوہ عظمت ، ذہانت ، صداقت دا پُترا

جواں سوچ اوہدی بڑا کم دکھایا
تے دُبی ہوئی قوم نوں پار لایا

وطن دا ہے بانی تے جت دا راہی
زمانے دی تاریخ دیوے گواہی

اوہ جرأت ، شجاعت تے ہمت دا گہنا
عطا جینے کیتا اُخوت دا گہنا

عمل نال بیڑی آزادی دی تاری
رہوے فیض اوہدا حشر تیک جاری

(غلام مصطفیٰ بسل)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اُخوت	ایکٔا، بھائی چارا	عطا	بخشش	فیض	بھلیائی	بانی	نینہہ رکھن والا

مشق

- 1- قائد اعظمؒ کیہڑیاں خوبیاں دے مالک سن؟
- 2- تاریخ قائد اعظمؒ دے کیہڑے کارنامے دی گواہی دیندی اے؟

ساڈی صحت

زندگی واسطے صحت تے تندرستی دی حفاظت ساڈے تے فرض اے کیوں جے بے احتیاطی تے لاپرواہی نال صحت دے ضائع ہون دا خطرہ ہوندا اے۔ ایس واسطے سانوں چاہیدا اے پئی صحت لئی سیانیاں نے جیہڑے اصول بنائے نیں اوہناں تے عمل کر کے صحت تے تندرستی دی اہمّی دولت نوں ضائع نہ ہون دیئے۔

غذا زندگی تے صحت واسطے بڑی ضروری تے مڈھلی شے اے۔ کھانا ہمیش سادہ کھانا چاہیدا اے تے ہر بُر کی چتھ چتھ کے کھانی چاہیدی اے۔ کھانا وقت نال کھانا چاہیدا اے تے بھکھ توں بغیر روٹی بالکل نہیں کھانی چاہیدی۔ انج ہاضمے دا سارا نظام خراب ہو کے جسم وچ بیماری تے خرابیاں پیدا کر دیندا اے۔

نیندروی صحت واسطے بڑی ضروری چیز اے۔ جے کر نیند رپوری نہ ہووے تے جسم تھکن محسوس کر دا اے تے اوہدی طاقت تے چُستی وچ فرق آجاندا اے۔ ایس واسطے جسم دے آرام لئی ست (7) اٹھ (8) گھنٹے دی نیند بڑی ضروری اے۔

جسم دی تازگی تے چُستی لئی ورزش وی بڑی ضروری اے۔ ورزش کھلے میدان تے تازہ ہوا وچ باقاعدگی نال کرنی چاہیدی اے۔ کھلے میدان وچ ساہ لین نال پھیپھڑیاں وچ آکسیجن بھر جاندی اے جیہدے نال جسم دے زہریلے تے نقصان پہچان والے مادے ضائع ہو جاندے نیں تے خون صاف ہو جاند اے۔

روز سویرے اٹھ کے غسل کرن نال جسم بیماریاں توں محفوظ رہندا اے۔ ایہدے نال صفائی تے پاکیزگی وی حاصل ہوندا اے تے خون دا دورہ وی تیز ہوندا اے۔ نہا کے سرو وچ تیل دی مالش کرنا دماغ تے والاں واسطے بڑا مفید اے۔

صبح شام دندان دی صفائی کرن دی عادت دندان نوں خراب نہیں ہون دیندی، ایس کر کے دندان نوں صبح شام صاف کرنا چاہیدا اے۔ مسواک دندان نوں صاف کرن لئی سبھ توں چنگی چیز اے۔ برش تے منجن وی استعمال کیتے جاسکدے نیں۔

ناخن صاف تے ستھرے رکھنے چاہیدے نیں۔ جے کر ناخن وچ میل ہووے گی تے اوہ ساڈی خوراک دے نال معدے وچ جائے گی تے انج زہریلے تے نقصان پہچان والے مادے پیدا ہو کے بیماریاں پیدا کرن گے۔ ایس لئی ناخن ہفتے وچ اک دو وار ضرور کٹنے چاہیدے نیں۔

اکھاں قدرت دا اہمّی تے بوہت وڈا تحفہ نیں۔ کسے انھے بندے نوں چُچھ ویکھو پئی اکھاں کڈی وڈی نعمت نیں۔

ایہدے باوجود اسیں اکھاں دی حفاظت ول کوئی توجہ نہیں دیندے۔ گھٹ روشنی وچ پڑھن لکھن یا سین پرون داکم نہیں کرنا چاہیدا۔ پڑھن لکھن ویلے روشنی کجے ہتھ ہونی چاہیدی اے۔ سچے پاسے یاں ساہمنے روشنی ہون نال اکھاں نوں بڑا نقصان ہوندا اے۔ کتاب یا کاغذ کم از کم دس بارہ (10-12) سیٹی میٹر دے فاصلے تے ہونے چاہیدے نیں۔ لیٹ کے یا چلدی سواری وچ بیٹھ کے تے کھانے دے دوران وی پڑھن توں پرہیز کرنا چاہیدا اے۔ روز اکھاں نوں صاف تے ٹھنڈے پانی نال دھونا چاہیدا اے۔ ایہدے نال اکھاں دی میل کچیل صاف ہو جاندی اے۔ کھلے تے سرسبز میدان وچ صبح شام سیروی اکھاں واسطے مفید اے۔ تیز دھوپ وچ، مٹھے رنگ دا چشمہ لانا چاہیدا اے۔ گھٹ غذا تے خراب ہوا نال وی اکھاں تے بُرا اثر پیندا اے۔ باریک کدھائی یا پڑھائی دیر تک نہیں کرنی چاہیدی۔ اکھاں دی حفاظت تے صحت بارے ایہناں گلاں تے عمل کرنا بڑا ضروری اے جے اسیں سستی کراں گے تے جسم دی مشین وی کم کرنا بند کر دیوے گی۔ ایس لئی سانوں چاہیدا اے پئی صحت بارے دسیاں گئیاں گلاں اُتے عمل کر کے صحت تے تندرستی دی دولت دی حفاظت کریئے تاں جے سانوں ڈاکٹراں، حکیمان دا گھٹ محتاج ہونا پئے۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
مڈھلی شے	پہلی چیز، پہلی گل	انملا	جیہدی قیمت نہ دٹی	کھتا	بایاں
سچّا	دایاں	جاسکدی ہووے	چشمہ	عینک	
		نوالہ، لقمہ	مٹھا رنگ	گھٹ گوڑھا رنگ	

مشق

- 1- سانوں اپنی صحت ٹھیک رکھن لئی کیہ کرنا چاہیدا اے؟
- 2- دند کیوں صاف رکھنے چاہیدے نیں؟
- 3- چنگی صحت واسطے ورزش کیوں ضروری اے؟
- 4- صحت تے تندرستی دی حفاظت کرنی کیوں ضروری اے؟

وطن دی حفاظت

امجد نے ٹھنڈتوں بچن لئی اپنے چاچا جی دی منجی اُتے چڑھ کے لیف دی بکل مارلی تے چاچا جی نوں آکھن لگا:

”چاچا جی! آج تسیں مینوں سبق نہیں پڑھاؤ گے؟“

”کیوں نہیں پڑ! میں عشا دی نماز پڑھ لوں فیر تینوں سبق پڑھاواں گا۔“

چاچا جی جدوں نماز پڑھ کے ویہلے ہوئے تے امجد دے نال ای لیف دی بکل وچ آ بیٹھے۔ امجد نے چھیتی نال پچھیا:

”چاچا جی! چن تارے رُ دیاں رُ دیاں تھکدے نہیں؟“

”نہیں بیٹا! ایہہ نہیں تھکدے۔“

”کیوں نہیں تھکدے؟ میں تے سکول جاندا ہویا تھک جانا واں۔“

”انج دی پتر وڈا ہو ویں گاتے تینوں سمجھ آوے گی پئی چن تارے نہیں رُ دے، سگوں زمین رُ دی اے۔“

”چاچا جی کدے زمین وی رُی اے؟ ایہہ تاں اک تھان کھڑی اے۔“ امجد نے بھولے جیسے مونہہ نال پچھیا۔

”کھڑی نہیں پتر، گھمدی اے، لاٹو وانگ، چاچا جی نے دسیا۔“

”اوہ کوں؟“ امجد نے فیر پچھیا۔

ایہہ ساری گل پتر میں تینوں کل سمجھاواں گا۔ ہن توں کتاب کھول تینوں سبق پڑھاواں۔“

امجد نے کتاب کھول کے جدوں چاچا جی اُتے رکھی تے پچھن لگا، ”چاچا جی! ایہہ گل وچ ایڈا وڈا تویت آج کیوں پایا جے تہانوں وی ڈر لگدا اے؟“

چاچا جی کھڑ کھڑا کے ہس پئے تے آکھن لگے، ”نہیں پتر! ایہہ تویت نہیں، ایہہ تے بہادری دا تمنغہ اے۔“

”تسیں ایہہ کتھوں خریدیا اے؟“ امجد نے پچھیا۔

”نہیں کا کا خریدیا نہیں، ایہہ مینوں سرکار نے دیتا سی۔“

”تہانوں کیوں دیتا سی چاچا جی؟“

”پتر! ایہہ مینوں اودوں ملیا سی جدوں میں تیرے نالوں چار (4) ورہے وڈا ساں کہ اک دن نماشاں ویلے دشمن اپنی جُوہ چھڈ کے ساڈی جُوہ وچ آوڑیا تے پنڈ دے نیڑے مورچے لالنے۔“

”تے پنڈ والیاں نے نہ ڈکیا؟“ امجد نے پچھیا۔

”پنڈ دے سارے کنے وڈے لاگلے پنڈ وچ جھونے دی لاب لان گئے ہوئے سن۔ میں تے میرا اک یار جیجا کھیڈ رہے ساں کہ اچن چیت گولیاں چلن دی واج آئی۔“

”چاچا جی تہا نوں ڈرنہ لگا؟“

”ڈرتے لگا، جیجائے نس کے اپنے گھر جا وڑیا، پر میں سوچیں پے گیا کہ ہُن دشمن سارے پنڈ نوں لٹ کے لے جاوے گا۔ کندھاں کوٹھے ڈھا دیوے گا۔ مال ڈنگر کھول کے لے جاوے گا۔ کیہ کیتا جاوے؟“

”فیرتیں کیہ کیتا چاچا جی؟“

”پہلاں تے میں کوٹھے تے چڑھ کے اپنے اَبے نوں واجاں ماریاں، پر شاہ پور کتے نیڑے سی؟ ادھ کوہ تے وڈی نہر، تے نہر توں اگے چار (4) مربع، بس پُتر امجد! میرے ذہن وچ اک ترکیب آئی۔ میں چلھانی وچوں تیلیاں دی ڈبی چکی، پنڈوں باہر نس پیاتے رحمت دے کھوہ اُتے کپاہ دیاں چھٹیاں دی اک وڈی ساری ون نوں اگ لادتی۔“

”اگ لادتی؟ ایہہ کیوں چاچا جی؟“ امجد نے حیران ہو کے پچھیا۔

”توں آپے اسی سمجھ جاویں گا کہ اگ کیوں لائی سی۔ بس اگ دا بھانڈا مچ پیا۔ دھوئیں دے بدل آسمانی چڑھ گئے تے اگ دی لاٹ درختاں نالوں وی اُچی نکلدی سی۔“

”چاچا جی! ایہہ کم تسیں بڑا مند اکتیا۔ وچارے رحے داسارا بالن ای ساڑ دتّا۔ اوس نے سیال نوں کیہ بالیا ہووے گا؟“

امجد سوچیں پے گیا۔

”میں دسناں کا کا! میں کھوہ توں کہی چکی تے نہر نوں پنڈول نکا دے دتّا۔“

”جی! ایہہ کم تسیں بڑا مند اکتیا۔ نہر داسارا پانی پنڈ وچ آوڑیا ہووے گا۔“

”میں ایہوای تے چاہندا ساں پُتر!“

”کیوں؟“

”اگ دا بھانڈا ویکھ کے پنڈ دے سارے لوکی نئے خورے پنڈ نوں اگ لگ گئی اے تے جدوں نہر تے آئے تے میں دشمن دیاں فوجاں دے آون دی گل سنائی۔“

”تے فیر کیہ ہو یا چاچا جی؟“

”نہر دا پانی ایناں تیز سی پئی پنڈ وچوں ہوندا ہو یا دشمن دیاں مورچیاں وچ جاوڑیا۔ دشمن دے ٹینک اگا نہہ نہ ودھ سکے۔ اینی دیرو وچ پنڈ دے لوکاں نے سرکار نوں جادسیا تے پاکستانی فوج مددئی آگئی۔“

”دشمن پانی وچ ڈب گیا؟“ امجد نے پچھیا۔

”بس ڈر دامارا پچھانہ ہٹ گیا۔ اگا نہہ پانی وچ کیوں آؤندا؟“

”اچھا چاچا جی تے فیر؟“

”فیرکیہ، دشمن داوس نہ چلیا تے اپنے ملک دی جوہ ول پرت گیا۔“

”تہانوں چا چاجی ایڈا وڈا تویت کیہنے دتا؟“

چا چاجی امجد دی ایس گل تے ہس پے تے آکھن لگے ”جدوں سرکارنوں ایہہ پتالگا کہ نکے جیہے منڈے نے پنڈ تے ملک دی حفاظت لئی ایڈی سمجھ تے دانائی داکم کیتا اے تے اوہنے مینوں بہادری داتمغہ دتا تے ایہدے نال اک مربع زمین وی دتی۔“

امجد کہن لگا ”فیرمیں وی ایہہ تمغہ لواں گا چا چاجی۔“

”کیوں نہیں پڑا! توں وی لوں۔ توں پڑھ لکھ کے جدوں بہادری دے کم کریں گاتے ضرور ملے گا۔“

”تے فیر چا چاجی، مینوں چھیتی چھیتی سبق پڑھاؤ۔“ امجد نے کتاب کھول لئی۔

”ہاں پڑھ پڑا، اللہ سبھ دارا کھاتے سبھ داپالن ہارے۔“

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
بکل مارنا	کپڑے نوں بدن دے دوالے ولیٹ لینا	تمغہ	بہادری دے بدلے وچ حکومت ولوں دتا ہوا نشان	نماشاں	شاماں ویلے
جھونا	چولاں دی فصل	لاٹ	اگ دا شعلہ	مورچے	لڑائی لئی لگن دے تھان جیہڑے زمین پٹ کے بنائے جاندے نیں
ون	کسے کٹی ہوئی فصل دا ڈھیر	اچن چیت	اچانک	گواہ	دھیان
چلھانی	باورچی خانہ	پالن ہار	پالن والا	راکھا	حفاظت کرنے والا

مشق

1- چا چاجی نے کیہڑا کارنامہ کیتا سی کہ حکومت نے اوہناں نوں تمغہ دتا؟

2- سانوں ایہہ کہانی کیہ سبق دیندی اے؟ آسان لفظاں وچ بیان کرو۔

3- امجد نے چا چاجی دی کہانی سن کے کیہ آکھیا؟

تاریاں نے اک پنڈ، وسایا

تاریاں نے اک پنڈ، وسایا   چندا ماما ویکھن آیا

دکھن پر بت چڑھدے لہندے

لاٹاں مارن اُٹھدے بیہندے

رل مل تارے پنڈ وچ رہندے

پیار دا سبھ نے سبق پکایا

تاریاں نے اک پنڈ، وسایا   چندا ماما ویکھن آیا

جگمگ جگمگ کردے سارے

جھلمل جھلمل کھان ہلارے

ڈلھکاں مارن کوٹاں چارے

ویڑا امبر دا لشکایا

تاریاں نے اک پنڈ، وسایا   چندا ماما ویکھن آیا

آؤ اسیں وی اک ہو جائیے

اک دوجے نوں سینے لائیے

رل کے پاکستان وسائیے

قائد اعظم نے فرمایا

تاریاں نے اک پنڈ، وسایا   چندا ماما ویکھن آیا

(اقبال صلاح الدین)

﴿اوکھے لفظاں دے معنے﴾

لفظ	معنے	لفظ	معنے
دکھن پر بت	جنوب شمال	کوٹاں چارے	چارے پاسے

﴿مشق﴾

1. تاریاں دے پنڈ وساؤن توں سانوں کیہ سبق ملدا اے؟

2. اوس پنڈ وچ سبھ نے کیہ سبق پڑھیا سی؟

مسلمان دا انصاف

سبھتوں اُچے تے سچے مذہب اسلام دا حکم اے کہ اپنے پرانے سبھدے نال انصاف کرو تے کسے وی حال وچ جھوٹے آدمی دا ساتھ نہ دیو۔ جیہناں لوکاں نوں اللہ تعالیٰ نے عقل تے ایمان دانور دیتا اے، اوہ ایس گل اُتے پورا پورا عمل کردے نیں، تاں جے ساڈے اُتے اللہ تے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم راضی رہن۔

حضرت علی کرم اللہ وجہہ دی زندگی دا اک واقعہ اے کہ اک یہودی نے آپ دی زرہ چوری کر لئی۔ جدوں اوہ یہودی چوری دی زرہ بازار وچ بیچ رہیا سی، اللہ وٹوں حضرت علی کرم اللہ وجہہ او تھے آگئے۔ اوہناں اپنی زرہ پہچان لئی تے یہودی نوں اوسے ویلے پھڑ لیا۔ حضرت علی کرم اللہ وجہہ جے چاہندے تے اوس یہودی نوں اوسے ویلے وڈی توں وڈی سزا دے سکدے سن، پر آپ نے اپنے اختیار توں فائدہ نہ اٹھایا تے عام لوکاں دی طراں قاضی دی عدالت وچ مقدمہ کردتا۔ اوس ایماندار قاضی نے وی ایس مقدمے دا فیصلہ پورے انصاف نال کیتا۔ قاضی نے حضرت علی کرم اللہ وجہہ نوں آکھیا: ”جے ایہہ تہاڈی اے تے کوئی ایہو جیہا گواہ لیاؤ، جیہڑا ایس گل دی شہادت دیوے کہ تئیں سچ آکھر ہے او۔“

قاضی دی ایہہ گل سن کے حضرت علی کرم اللہ وجہہ نے آکھیا: ”ایس گل دی گواہی میرا پتر حسن دے سکدا اے۔“ بھانویں حضرت علی کرم اللہ وجہہ ہر طراں نال ایس قابل سن پئی اوہناں دی گل من لئی جاوے، پر شریعت وچ کسے نزدیکی رشتے دار نوں گواہ نہیں بنایا جاسکدا۔ کیوں جے ایہدے وچ شک ہو سکدا اے پئی گواہ اپنے تعلق دی وجہ توں جھوٹ بول رہیا اے۔ ایس لئی قاضی نے ایہہ گواہی قبول کرن توں انکار کر دتا تے حضرت علی کرم اللہ وجہہ نوں آکھیا: ”تئیں حضرت حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ دے علاوہ کوئی ہو ر گواہ لیاؤ۔“ جے کوئی ہو ر ہونداتے خورے کنے جھوٹے گواہ بھگتا دیندا، پر حضرت علی کرم اللہ وجہہ نے قاضی نوں آکھیا۔ ”جناب میرے پتر حسن (رضی اللہ تعالیٰ عنہ) توں بغیر کسے ہو ر شخص نوں ایس گل دا پتا نہیں پئی ایہہ زرہ سچی مچی میری اے۔ ایس لئی میں کوئی ہو ر گواہ پیش نہیں کر سکدا۔“

حضرت علی کرم اللہ وجہہ دا جواب سن کے قاضی نے آکھیا ”جے تئیں گواہ پیش نہیں کر سکدے تے فیرمینوں بڑا ہرکھ اے جے ایہہ زرہ میں تہانوں نہیں دوا سکدا۔ میرا فیصلہ ایہہ اے کہ ایہہ زرہ جیہدے کول اے، اوسے دی اے، تہاڈا ایس زرہ تے کوئی حق نہیں۔“

حضرت علی کرم اللہ وجہہ نے ایہہ فیصلہ کھلے دل نال قبول کر لیا تے آکھیا ”ٹھیک اے جے انصاف ایہہ کیہندا اے تے مینوں قبول اے“۔ قاضی دا فیصلہ تے حضرت علی کرم اللہ وجہہ دا جواب سُن کے یہودی دی انسانیت جاگ پئی۔ اوہنے عدالت وچ کھلوتیاں کھلوتیاں آکھیا: میں سچی مچی چور آں تے ایہہ زہر حضرت علی کرم اللہ وجہہ ہوراں دی اے، ایہدے اُتے میرا کوئی حق نہیں۔ میں تہاڈے انصاف توں بڑا خوش آں تے میں چاہندا واں کہ میں وی اوس قوم دا اک فرد بن جاواں، جیہڑی انصاف کرن لگیاں اپنا پرایا نہیں دیکھدی تے پورا پورا انصاف کر دی اے اوسے ویلے اوہ یہودی مسلمان ہو گیا تے ساریاں برائیاں توں توبہ کر کے اک چنگے مسلمان ورگی زندگی گزارن لگ پیا۔

سانوں ساریاں نوں چائیدا اے کہ اسیں وی پکے مسلمان بنن دی کوشش کریئے۔ حق تے انصاف اُتے چلیئے تاں جے ساڈا اللہ تے ساڈا سوہنا رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ساڈے تے راضی رہن۔ رب سانوں انصاف دے رستے اُتے چلن دی ہمت تے توفیق دیوے۔ آمین

﴿اوکھے لفظاں دے معنے﴾

لفظ	معنے	لفظ	معنے
زہر	لوہے دیاں تاراں تے کڑیاں دا بنایا ہوا لباس جیہڑا جنگ ویلے پہنیا جاندا اسی تاں جے تلوار وغیرہ دا وار اثر نہ کرے	قاضی	نچ، منصف
		ہرکھ	افسوس

﴿مشق﴾

- 1- حضرت علی کرم اللہ وجہہ دی زہر کیہنے چرائی سی؟
- 2- حضرت علی کرم اللہ وجہہ قاضی دی عدالت وچ بطور گواہ کیہنوں پیش کیتا؟
- 3- قاضی نے کیہ فیصلہ کیتا؟
- 4- فیصلہ سن کے چور نے کیہ اعلان کیتا تے کیوں؟

وڈا انسان

رات ادھی توں بوہتی ہوگئی سی پر اکرم اُجے تک جاگ رہیا سی۔ اوہنوں عمران دے پیو دیاں کوڑیاں گلاں پریشان کر دیاں سن عمران دے پیو نے سویرے اوہنوں بڑا جھنب جھڑک کے آکھیا سی ”خبردار مڑ کے توں میرے منڈے نال پھر داسیا تے۔ توں اپنی اوقات نہیں دیکھدا!“ عمران دے پیو اُتے ہر ویلے دولت دا بھوت سوار رہندا سی۔ غریب آدمی اوہدی نظر وچ انسان نہیں سن۔ اوہدے لئی دولت ای دین تے دولت ای دنیا سی۔ ایس کر کے لوک اوہنوں چنگا نہیں سن سمجھدے۔

اکرم دا پیو ایک غریب مزدور سی پر اوہدے دل وچ لوکاں لئی پیار محبت تے ہمدردی ضرور سی۔ ایس کر کے لوک اوہدی بڑی عزت کردے سن۔

اکرم کول عمران وانگوں نویں نویں تے سوہنے سوہنے کپڑے نہیں سن۔ نہ ای عمران وانگوں اوہدے کول بوہتے پیسے ہوندے سن۔ اکرم دا پیو مہینے وچ ایناں کماندا وی نہیں سی، جتاں عمران اٹھوارے وچ خرچ کردیندا سی۔ امیری غریبی دے ایڈے وڈے فرق دے ہونداں اکرم تے عمران اک دوجے دے پکے یار سن۔ اکرم تے عمران دی یاری اُتے لوک حیران سن۔ کدی کدی اکرم وی ایس امیری تے غریبی دی سانجھ بارے سوچاں وچ گواچ جاندا۔ اوہنوں ایہہ یاری عجیب لگدی۔ اوہنے کئی واری اپنے پیو نال وی ایس گل دا ذکر کیتا۔ اوہدے پیو نے اوہنوں پیار نال سمجھانداں ہو یاں کہیا: ”پُتر! بندہ سوہنا صرف چنگے کماں نال ہوندا اے۔ جے بندہ دل وچ برائی دی تھاں نیکی سچائی تے ہمدردی نوں سجالوے تے دنیا وچ اوہدے نال دا چنگا کوئی نہیں ہوندا۔“

اکرم نے کہیا۔ ”اباجی! سکول دا چپڑا سی کہندا ہوندا اے۔ اکرم تیرا پیو سچا مزدور اے، بڑا نیک تے ایماندار اے۔ اک واری اک آدمی اوہنوں مزدوری دے پیسے دین مگروں اپنا بٹوہ بوجھے وچ پان لگاتے بٹوہ زمین تے ڈگ پیا۔ اوہدے وچ پنج (5) ہزار روپے سن۔ تیرے پیو دی نظر بٹوے تے پے گئی۔ اوہنے کچھ نرس کے بٹوہ اوس آدمی دے حوالے کر دتا۔“

اکرم دے پیو نے اوہنوں دسیا: ”پُتر! ایماندار ی بندے دی سبھ توں وڈی دولت اے۔ ایماندار بندے توں خدا تے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خوش ہوندے نیں۔“

اکرم نے دل وچ پکا ارادہ کر لیا کہ او وی اپنے پیو وانگر محنت کرے گا۔ ماڑیاں دی مدد کرے گا تے کدی بے ایمانی نہیں کرے گا۔

عمران نوں ایہو جیہیاں گلاں دا کدی خیال وی نہیں سی آیا۔ کیوں جے اوہدے پیو نے کدی وی اوہنوں سمجھایا نہیں سی۔

اوه سمجھانداوی کویں، اوہنوں پیسا کمان توں ویہل ملدی تے سمجھاؤندا۔ اک دن اکرم تے عمران سکول توں چھٹی ویلے گھراں نوں آرہے سن۔ راہ وچ اک چھابے والے دا چھاباٹا نگے نال وچ کے سڑک تے ڈگ پیا۔ اوہدے کیلے، انار تے سیب کھلر گئے۔ ایہہ ویکھ کے عمران نے زور زور نال ہسنا شروع کر دتا۔ پر اکرم اوہدا پھل اکٹھا کران لگ پیا۔ چھابے والے نے اکرم نوں دعاواں دتیاں۔ کجھ دور جا کے عمران نے اپنے بستے وچوں دو کیلے کڈھے۔ اک کیلا اکرم نوں دکھانیاں ہونیاں کہیا۔ ”کھاؤ بادشاہو! مفت دامال اے۔“ اکرم نوں بڑا دکھ ہویا۔ عمران دی ایس بھٹیڑی حرکت توں دوہاں وچ ناراضگی ہوئی۔

اکرم نوں ایہو جیہے کم کر کے بڑی خوشی ہوندی، جیہناں نال دو جیاں دا بھلا ہووے پر عمران نوں ایہو جیہاں کماں نال کوئی مطلب نہیں سی۔ ویلے دے نال جیوں جیوں اوہ جوان ہوندے گئے اوہناں دیاں عاداتاں دی اپنا اپنا روپ دھار دیاں ہونیاں جوان ہوندیاں گئیاں۔ عمران نے آوارہ گردی شروع کر دتی۔ ایہناں گلاں توں اکرم اوہنوں بوہت سمجھاندا رہیا۔ پر عمران ہس کے ٹال چھڈ دا۔

اخیر اکرم نے عمران نوں ملنا گھٹ کر دتا۔ پر ہن عمران ای اوہدے گھر جانداتے اکرم نال گھر نہ آون دا گلہ کردا۔ آج چھٹی دا دن سی، عمران سویرے سویرے اکرم دے گھر آیا تے اوہنوں بدوبدی اپنے گھر لے گیا۔ اکرم نے عمران نوں پچھیا کیہ گل اے؟ عمران نے اوہدے کن وچ کجھ کہیا۔ اکرم سن کے گھبرایا تے اوہدارنگ فق ہو گیا۔

”نہیں نہیں ایہہ نہیں ہوسکدا۔“ اکرم رون ہاکا ہو گیا۔ عمران نے سمجھاندا ہونیاں کہیا: ”رشید تے نذیر وی ساڈے نال نیں۔“

اکرم ایہہ دونوں سن کے ہور وی پریشان ہو گیا۔ خدا جانے عمران دی ایہناں نال کویں دوستی ہوئی سی۔ اوہناں کتے چوری کرن دا پروگرام بنایا سی۔ عمران اکرم نوں وی ایس بھٹیڑے کم وچ ساتھی بناؤنا چاہندا سی، پر اکرم نے انکار کر دتا۔

عمران نے بڑا ٹل لایا پئی اکرم ساتھ دیوے، پر اکرم نہ منیا تے انکار کردا ہویا گھرنوں ٹر پیا۔ جدوں اوہ بوہے توں باہر نکلن لگا۔ اگوں عمران دا پیوٹل گیا۔ اکرم نوں ویکھ کے اپنی عادت موجب اوہ اوہنوں جھڑکن لگ پیا۔ اکرم دیاں اکھاں وچوں اتھرو سم پئے تے بے وساجیہا ہو کے بولیا:

”چاچا جی! آج راتیں عمران نوں گھروں باہر نہ جان دینا۔“ ایہہ کہہ کے اکرم اپنے گھر ول ٹر پیا۔ گھر پڑ کے اوہ بڑا ای پریشان سی۔ اوہ سارا دن تے ساری رات تڑفدا رہیا۔ اک پل لئی اوہنوں چین نہ ملیا۔ سوچاں وچ رات تک گئی۔ سورج نکل آیا۔ چڑیاں چوں چوں کرن لگ پیاں۔ اکرم منجی تے لیٹیا پاسے پرت رہیا سی کہ بوبا کھڑکن دی واج آئی۔ اوہنے اٹھ کے چھیتی نال بوبا کھولیا تے عمران دے پیوٹل ویکھ کے حیران رہ گیا۔

”چاچا جی! تسیں؟“

”مینوں معاف کردے پُتر! میں تینوں غلط سمجھیا سی۔“ عمران دے پیو دیاں اکھاں وچ اتھرو بھر آئے۔ ”میں تینوں مزدور دا پُتر سمجھ کے نفرت نال ویکھدا ساں۔ ہُن مینوں معلوم ہو یا اے کہ وڈا انسان اوہ نہیں ہوندا جیہدے کول بوہتی دولت ہووے۔ سگوں وڈا انسان اوہ ہوندا اے جیہڑا نیک تے اخلاق والا ہووے۔ توں اک سچے مزدور دا کرماں والا پُتر ایں تے عمران اک دولت مند پیو دا بد نصیب پُتر۔

اکرم بولیا: ”چا چا جی! گل کیہ اے۔“

عمران دے پیو نے اخبار اکرم نوں دیندیاں آکھیا: ”لے پڑھ لے اپنے یار دی کرتوت۔“ اکرم نے اخبار کھولیا۔ پہلے ای صفحے تے لکھیا سی: ”دسویں جماعت دا طالب علم عمران اپنے دوستا تھیاں نال چوری کردا ہویا پھڑیا گیا۔“ اکرم نوں ایہہ پڑھ کے بڑا دکھ ہو یا تے اوہ دیاں اکھاں وی ہنجواں نال بھیج گئیاں۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
کوڑیاں پھکیاں	غصے والیاں گلاں	سانجھ	دوستی، تعلق	کرماں والا	چنگے نصیبیاں والا
جھڑک جھب	غصے ہونا	اٹھوار	اٹھ دن	ٹل	زور
ہنجو	اتھرو				

مشق

- 1- وڈا انسان ہون واسطے کیہناں چیزاں دی لوڑاے؟
- 2- اکرم نوں اوہدے پیو نے کیہ نصیحتاں کیتیاں؟
- 3- ایس کہانی توں کیہ سبق ملدا اے؟
- 4- عمران وچ کیہ برائیاں سن؟

شوکا جدوں سکولے جاوے

شوکا جدوں سکولے جاوے   بستہ اوہنوں کھاوے آوے
 ہتھ مونہہ دھو کے وال سجا کے   میلے میلے کپڑے پا کے
 یاراں کولوں اکھ بچا کے   رستے وچوں پھٹا کھاوے
 شوکا جدوں سکولے جاوے   سکولے جاوے
 جیرا، پھیرکا، نتھو، ملا   لے کے آون گیند تے بلا
 ایہہ کم عقلا شوکا جھلا   کھیڈاں دے وچ وقت گواوے
 شوکا جدوں سکولے جاوے   سکولے جاوے
 بستہ کتے لکا کے رکھدا   دھوڑ تے گھٹا ہر دم پھکدا
 گڈی پھر کے کوٹھے چڑھدا   پیچے اُتے پیچا پاوے
 شوکا جدوں سکولے جاوے   سکولے جاوے
 سال دے مگروں پرچے ہوئے   ہويا فیل تے چھم چھم روئے
 رو رو ہنجو ہار پروئے   نالے منڈیاں نوں سمجھاوے
 آج توں کوئی نہ پھٹا کھاوے   (صدیق حل)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
پھٹا کھانا	بھج جانا	چھم چھم روئے	زارو زار روئے	پرچے ہوئے	امتحان ہويا	ہنجو	اتھرو، آنسو

مشق

- 1- شوکے نوں کیہڑیاں کیہڑیاں بڑیاں عاداتاں سن؟
- 2- شوکا کیوں فیل ہويا؟
- 3- فیل ہوکے شوکے نوں کیہ سبق ملیا؟

حضرت داتا گنج بخش رحمۃ اللہ علیہ

زاہد دے ابا جی کدھرے واہنڈے جارہے سن۔ زاہد نے اپنی ماں نوں پچھیا کہ ابا جی کتھے چلے نیں؟ ماں نے دسیا پئی ”تیرے ابا جی لاہور داتا صاحب دے عرس تے جارہے نیں“ زاہد نے رٹا پاتا کہ مینوں وی نال کھڑو۔ اوہدی ضد پاروں ماں نے اوہنوں وی تیار کر دیتا تے اوہدے ابا جان اگے نال لے جان دی سفارش کیتی۔ گھروں ٹر کے دونوں بیو پٹریشن تے آئے تے گڈی وچ بہہ گئے۔ گڈی چل پئی تے زاہد نے گل چھیڑی: ”ابا جی! داتا صاحب کون سن تے کتھوں آئے سن؟ مینوں اوہناں دے بارے کجھ گلاں دسو۔“

زاہد دے ابا جی نے دسیا کہ داتا ہوراں دا پورا ناں شیخ سید ابوالحسن علی ہجویری رحمۃ اللہ علیہ اے۔ آپ 400 ہجری وچ شہر غزنی دے اک محلے ہجویر وچ پیدا ہوئے۔ آپ دے والد دانان سید عثمان جلابی اے۔ جلاب غزنی دا اک محلہ اے جتھے سید عثمان ہوری رہندے سن۔ آپ حضرت امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ دی اولاد وچوں نیں۔ سید عثمان ہوراں نے اپنے پتر نوں بڑے وڈے وڈے عالماں کوں تعلیم دلائی۔ سید علی ہجویری رحمۃ اللہ علیہ ہوراں نے جوان ہو کے اپنی حیاتی دا بوہتا حصہ علم تے عرفان حاصل کرن وچ گزاریا۔ ایہدے لئی اوہناں شام، عراق، فارس، خراسان، ترکستان تے ہور ٹکاں دے بڑے ملے تے اوکھے پینڈے کیتے۔ کئی صوفیاں تے بزرگاں نوں ملے تے اوہناں کوں علم دی دولت اکٹھی کیتی۔

اک دن آپ دے مرشد ہوراں آپ نوں لاہور جان دا حکم دیتا تے آکھیا کہ تسلیں لاہور شہر جا کے لوکاں نوں حق سچ دی راہ دکھاؤ۔ ایہناں توں پہلاں لاہور وچ اوہناں دے پیر بھائی حضرت حسین زنجانی رحمۃ اللہ علیہ ایہہ خدمت کر رہے سن۔ ایس لئی آپ نے مرشد نوں آکھیا سرکار او تھے تے اگے ای اوہناں دے پیر بھائی حسین زنجانی رحمۃ اللہ علیہ ہوری کم کر رہے نیں۔ پر آپ دے مرشد ہوراں آکھیا، ”نہیں تسلیں ضرور او تھے جاؤ“۔ آپ مرشد دے حکم موجب ٹر پئے۔ جس رات آپ لاہور داخل ہوئے، اوہدی سویہ نوں لوکی حسین زنجانی رحمۃ اللہ علیہ دا جنازہ لے کے باہر نکل رہے سن۔ آپ نے اپنے پیر بھائی دا جنازہ پڑھیا تے اوہناں والا کم سنبھال لیا۔ نیکی تے سچائی دے چانن دی خاطر آپ نے دو بے شہراں دے سفر وی کیتے، پر اپنی تبلیغ دا مرکز شہر لاہور نوں ای بنایا۔ اوہناں نے لوکاں دے دل روشن کیتے۔ آپ دی صحبت وچ آکے کئی لوک مسلمان ہوئے۔ آپ نے جہالت دا ہنیر اڈور کیتا تے صدق صفائون عام کر دتا۔ علم تے فضل دے خزانیاں دا مونہہ کھول دتا تے انج لوکاں وچ داتا گنج بخش دے ناں نال مشہور ہوئے۔

اخیر ایسے شہر وچ ای ہدایت دی راہ دکھاندے ہوئے 465ھ وچ اپنے رب نوں پیارے ہو گئے۔ آج ایہناں دا مزار ”داتا دربار“ دے ناں نال مشہور اے، جیہنوں پہلاں بابر بادشاہ فیروا ابراہیم غزنوی نے بنوایا تے کجھ حصہ اکبر بادشاہ نے وی تعمیر کرایا۔ ہن کئی ورہے پہلاں دربار لئی سونے دا بوہا ایرانو بن کے آیا اے۔ جیہڑا لوکاں دی دلچسپی دا مرکز اے۔

بوہت سارے صوفیاں تے ولایاں نے آپ دے درتوں فیض حاصل کیتا۔ حضرت خواجہ معین الدین چشتی اجمیری رحمۃ اللہ علیہ نے آپ دے مزار تے چلہ وی کٹیا سی۔ داتا صاحب رحمۃ اللہ علیہ نے بوہت ساریاں کتاباں لکھیاں، پر کشف المحجوب نوں سبھ توں ودھ شہرت حاصل ہوئی۔ ایس کتاب وچ حکمت، تصوف تے شریعت دیاں گلاں درج نیں۔

آپ ہوراں فرمایا:

”صوفی اوہ اے جیہڑا چنگی گل مونہوں آکھ کے اوہدے تے عمل وی کر کے دکھاوے۔ نفس نوں بھڑی خواہش توں دور رکھنا حقیقت دے بوجھ دی چابی اے۔ اپنے توں وڈیاں دی صحبت وچ بیٹھو گے تے اوہناں کولوں کجھ سکھو گے۔ اتے جے اپنے توں چھوٹیاں دی صحبت وچ رہو گے تے اوہ تہا تھوں کجھ حاصل کرن گے۔

انسان نوں چاہیدا اے کہ وڈیاں نوں باپ برابر سمجھے تے اوہناں دی عزت کرے۔ ہانیاں نوں بھرانواں وانگوں جانے تے اوہناں نال نیکی کرے۔ چھوٹیاں نوں پُتر اں دی تھان تے رکھے تے اوہناں نال پیار تے محبت کرے۔“

ایسے چروچ گڈی لاہور اپڑ گئی، دونویں پیو پُتر عرس تے پہنچ گئے۔ زاہد نے ایدوں پہلاں ایڈا وڈا کٹھ کدے نہیں سی ڈٹھا۔ ہر پاسے رونق اے ای رونق سن، پھلاں دے چھابے بھرے ہوئے سن۔ مزار دے اندر عجب سماں سی۔ کوئی دعاواں منگ رہیا سی۔ کوئی ورد و وظیفے وچ رجھیا ہو یا دسدا سی تے کوئی داتا صاحب رحمۃ اللہ علیہ دے روضے دی چالی نال لگا زارو زارو رہیا سی۔ فضا حق اللہ، سبحان اللہ تے اللہ اکبر دیاں واجاں نال گونج رہی سی۔ رات دا نظارہ ہو روی ویکھن والا سی۔ قوالی دی محفل جی ہوئی سی۔ قوالی سنن والے سبحان اللہ، ماشا اللہ واہ وادے نال نال نذرانے دے طور تے روپے وی دے رہے سن۔ دوروں نیٹریوں داتا صاحب رحمۃ اللہ علیہ دے لکھاں عقیدت مند آ جا رہے سن۔ داتا صاحب رحمۃ اللہ علیہ دے دربار دی رونق اوہناں دی عظمت تے وڈیائی دا ثبوت پیش کر رہی سی۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
رٹا پانا	ضد کرنا	غزنی	ملک افغانستان دا اک مشہور شہر	حیاتی	زندگی

مشق

- 1- داتا گنج بخش رحمۃ اللہ علیہ ہوراں دا اصلی تے پورا ناں کیا اے؟
- 2- آپ نوں بھجوری کیوں آکھدے نیں؟
- 3- آپ نوں داتا گنج بخش رحمۃ اللہ علیہ کیوں کہندے نیں؟
- 4- تھلے دتے ہوئے لفظاں تے محاوریاں دے فقرے بناؤ۔
- 5- واہنڈے، گل ہلانا، پنڈ، اوکھے پنڈے، ڈیرا لانا، رٹا پانا، راہ دکھانا، پیر بھائی

بچیاں دا اقبال رحمۃ اللہ علیہ

علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ دی شاعری، اسلامی دنیا واسطے اک خاص پیغام دی شاعری اے۔ علامہ صاحب نے اپنی شاعری وچ اتفاق، اتحاد، ہمدردی، پیار، وفا، ہمت، محنت تے اکھ دا پیغام دیتا۔ علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ نے جتھے مسلمان قوم دے نوجواناں لئی خاص طور تے شاعری کیتی اے، اوہ تھے اوہناں نے بالاں لئی بوہت ساریاں نظماں اردو وچ لکھیاں۔ ایہہ نظماں کہانیاں دے رنگ وچ سوہنا سبق دیندیاں نیں۔

1- ”اک مکڑا تے مکھی“

دی کہانی وچ اک مکڑے نے کسے مکھی نوں آکھیا کہ توں ہر روز میری گلی کولوں غیراں وانگر لنگھ جانی ایں، کسے دن آکے میرے گھردی تقدیر جگا۔ مکھی نے جواب دیتا کہ میں ایڈی جھلی نہیں۔ جیہڑا تیرے گھردی پوہڑی چڑھیا فیر اوہنوں کسے نے مڑدا نہیں ویکھیا۔ ”مکڑے نے آکھیا کہ توں تے ایویں جھل پنا پی کرنی ایں میرا مطلب تے تیری خاطر خدمت کرنا ایں۔ میرے گھر وچ بڑیاں سوہنیاں ون سونیاں شیواں نیں، کسے دن آکے ویکھ تے سہی۔ مکھی نے جواب دیتا۔ ”نہ بابا! میں نہیں نرم بستریاں تے آرام کردی۔ ایہناں اُتے سوں کے فیر کوئی اٹھ نہیں سکدا۔“ مکڑے نے سوچیا کہ مکھی اوہدے جال وچ انج نہیں پھس سکدی تے ہن خوشامد نال کم کڈھنا چاہیدا اے۔ ایہہ سوچ کے مکڑے نے مکھی دیاں تعریفاں دے پل بندھ دتے۔ اوہدی پوشاک اکھاں، حسن تے خوبیاں دا ذکر کرنا شروع کر دیتا۔ مکھی اپنی خوشامد تے تعریف سن کے اوہدے جال وچ آ پھسی تے اوہدا شکار بن گئی۔ ایس نظم وچوں ایہہ سبق ملدا اے کہ خوشامد تے جھوٹی تعریف نوں پسند کرن والے دھوکھے وچ آکے اپنا نقصان کر لیندے نیں۔

2- ”پھاڑ تے گا لھر“

دی کہانی وچ کسے پھاڑ نے اپنے وڈے اپنے اُتے غرور کردیاں ہویاں اک گالھڑوں مہناما ریا کہ توں نکمی تے گونی جیہی چیز ایں تے ایوں آکڑ آکڑ کے پھر نیں ایں تینوں اپنی عقل تے مت اُتے شرم آونی چاہیدی اے۔ بھلا میری شان دے ساہنے تیری کیہ ہستی اے؟ میرے آگے تے دھرتی وی نیویں نیویں لگدی اے۔ گالھڑ نے جواب دیتا کہ تیریاں ایہہ ساریاں کچیاں گلاں نیں جے کر میں بہت وڈی چیز نہیں تے توں وی تے میری طراں چھوٹا نہیں بن سکدا۔ ایہہ وڈ چھوٹ تے رب دی قدرت اے۔ میں تے درخت طراں چھوٹا نہیں بن سکدا۔ پرتوں تے اپنی تھاں توں ملن جوگا وی نہیں۔ ایس کہانی وچوں ایہہ سبق ملدا اے کہ رب

دی دنیا وچ ہر چیز اپنی اپنی تھیں تے چنگی اے تے کسے نوں اپنی وڈیائی اُتے غور نہیں کرنا چاہیدا۔

3- ”گاں تے بکری“

دی کہانی وچ اک بکری کسے گاں دا حال چال پچھدی اے تے گاں اگوں اپنیاں مصیبتاں دارو نارون لگ پیندی اے ”کہ ایہہ انسان بڑا کمینہ اے۔ دُدھ گھٹ ہووے تے ٹرڑ کر دے اے۔ کمزور ہو جاواں تے وچ سٹدا اے۔ میں ایہدے بچیاں نوں دُدھ پیایا کے پالنی آں تے ایہہ نیکی دا بدلہ برائی وچ دیندا اے۔“ بکری نے آکھیا کہ ایہہ گھاہ بھریاں تھانواں، ٹھنڈیاں ہواواں، چھاں والے گھرتے ہو رہیاں سبھ آدمی دے دم نال ای نیں۔ بے جنگل وچ ای رہنا پیندا تے پتا چلدا کہ آدمی نے کئے آرام بخشے نیں۔ گاں نے بکری دی گل نوں پرکھیا تاں سمجھ آئی کہ بغیر سوچے سمجھے کسے دا گلہ کرنا دی کوئی چنگی گل نہیں۔

4- ”بچے دی دعا“

ایہہ وے کہ ربامیری زندگی نوں شمع وانگر بناویں تاں جے اوہدے چانن نال دنیا دا ہنیرا مٹکے۔ میرے چمکن نال تھیں تھیں چانن ہووے تے میں اپنے وطن نوں انج سجاواں جوں پھل باغ نوں سجاؤندے نیں۔ ربامیری زندگی بھنبٹ ورگی ہووے۔ مینوں علم دے چانن نال محبت ہووے۔ میں غریباں دا حامی بناں، کمزور تے دکھی لوکاں نال محبت کرناں سکھاں۔ میرے اللہ! مینوں برائی کولوں بچا، تے نیک راہواں اُتے ٹرن دی توفیق دے۔

5- ”ہمدردی“

اک ٹہپنے تے بلبل دی کہانی اے۔ اک ہنیری رات وچ بلبل راہ بھل کے اک درخت دی شاخ اُتے اُداس تے پریشان بیٹھی ڈر رہی ہوندی اے کہ اوہ گھر کیوں اپڑ سکے گی۔ ایہہ گل سن کے اک ٹھٹھنا اوہنوں دلا سا دیندا اے کہ فکر کرن دی کوئی گل نہیں اوہ چمک چمک کے راہ دکھاوے گا۔ کیوں جے دنیا اُتے اوہ لوگ ای چنگے اکھوان دے حقدار نیں، جیہڑے دو جیاں دے کم آؤندے نیں۔

6- ”پرندے دی فریاد“

وچ اک پرندہ جیہڑا اپنے وطن توں دُور کسے قید وچ پھسیا ہو یا اے، رب اگے اپنے دیس توں دُوری تے دکھ بارے فریاد کر رہیا اے۔ اوہنوں گزرے ہوئے زمانے تے آزادی دے مزے یاد آ کے ستاندے نیں تے اوہ رب اگے فریاد دی اے کہ اوہ وی آزاد ہووے تے وطن دیاں بہاراں دیاں موجاں مانے۔

علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ دیاں بالاں لکھیاں ہویاں ایہہ نظماں دسدیاں نیں کہ علامہ صاحب رحمۃ اللہ علیہ نوں بالاں نال بوہت پیار تے محبت سی۔ اوہ چاہندے سن کہ ساڈی قوم دے بال وی ترقی کر دیاں دو جیاں توں دے بالاں وانگر چنگے شہری بن کے

اپنی قوم تے ملک داناں اُچا کرن، اخلاق، ہمدردی، نیکی تے اک دُوجے دے کم آؤن دا جذبہ پیدا کرن۔ نالے غرور تے خوشامد کولوں بچ کے رہن۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
انکھ	غیرت	اولھے	کچھے، پرے	ویروا	نکھیڑا، تشریح	مہنا مارنا	طعنہ دینا
پرکھیا	جاچیا، سوچیا، سمجھیا	ٹپھنا	جگنو	وڈپنا	وڈیائی، وڈا ہونا	نگونی	معمولی
بھنبٹ	پروانہ، پتنگا						

مشق

- 1- علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ دیاں بالاں لکھیاں ہویاں نظماں دے ناں دسو؟
- 2- نظم ”مکڑا تے مکھی“ وچ کیہ سبق ملدا اے؟
- 3- نظم ”پھاڑتے گالھڑ“ وچ غورنوں بُرا دسیا اے۔ بیان کرو کہ شاعر غورنوں کیوں بُرا سمجھدا اے؟
- 4- نظم ”ہمدردی“ سانوں کیہ کم کرن دی جات سکھاؤندی اے؟

بے زبان

اکبر نے وچھی نوں ایڈے زور داسوٹا ماریا کہ اوہ لنگان لگ پئی۔ پیو ویکھدا اسی اوس آکھیا ”بھیڑیا کیوں ماریا ایس بے زبان نوں؟“

اکبر آکھیا: ”اباجی! ایہہ میری کاپی پئی کھاندی سی۔“

پیو نے آکھیا: ”توں اپنے کاغذ ایس طراں کھلے چھڈ کے اٹھنا ایس۔ بے گان چھڑ گئی سی تے وچھی نوں توں تھاس سر بھندوں۔ ایہدے اگے پٹھیاں دی مٹھ پاندوں۔ ایناں ظلم چنگا نہیں ہوندا۔“

اکبر آکھن لگا: ”ایہہ تے اُنج وی مینوں چنگی نہیں لگدی۔“

پیو آکھیا: ”نہ پتر ایہہ گل ٹھیک نہیں۔ مال ڈنگر دی سنبھال کری دی اے۔ اوہناں نوں وی پیار کری دا اے۔ ایہہ ساڈے کم آؤندے نہیں۔ اسیں ایہناں دا دُھ پینے آں، سواری کرنے آں، ایہناں نال واہی کرنے آں، گوشت کھانے آں، ٹانگے ریڑھے اگے جو لینے آں۔ ایہہ نہ ہون تے ساڈے کم کھلو جان۔ ایہناں دی پالنا کری دی اے۔ ساڈے نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے ویلے تے اودوں پہلاں دے بے مہرے تے ظلمی لوک ابھوں تیکر وی کردے سن پئی کھلیاں کھلو تیاں ڈنگراں دا گوشت وڈھ لیندے سن۔ اوہناں نوں جیوندی جان دا دھیان نہیں سی آؤندا۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے ایس بھیڑے کم توں لوکاں نوں منع کیتا تے ایہہ برائی کی۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے ایناں ای نہیں کیتا۔ ایہہ وی مت دتی پئی چڑیاں جانوراں نوں نہیں ستائی دا۔ ساڈے نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تے چڑیاں جانوراں داوی بڑا دھیان رکھدے سن۔ پتر! ذرا دھیان نال سُن: اک واری آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے کول اک بندہ آیا جیسے اپنی چادر وچ کُجھ لکایا ہویا سی۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے پُچھیا: ”ایہہ کیہ اے؟“

آکھیا: ”حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اک جانور دے بچے نیں، اک جھاڑی وچ بیٹھے سن۔ مینوں چنگے لگے میں چک لیا یاں۔“ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا ”توں چنگا نہیں کیتا۔ اوہ جانور پریشان ہون گے۔ ایہناں نوں او تھے ای رکھ آ جتھوں چُکے نی۔ چڑیاں جانوراں نوں دُکھ دینا چنگا نہیں ہوندا۔“ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی گل سُن کے اوہ بندہ اوہناں بچیاں نوں اوسے تھاس تے رکھ آیا۔

آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے ایس خلق تے رحم دا ایہہ اثر سی پئی اک جرنیل عمرو بن العاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ اک لڑائی تے گئے اک تھاس چوکھا چڑیر اکھنایا۔ اوتھوں کوچ کرن لگیاں اوہناں ویکھیا اک تنبو وچ کبوتری آہنا پایا ہویا اے تے بچے کڈھے ہوئے نیں۔ سپاہی اوہ تنبو پٹن لگے تے اوہناں روک دتا تے آکھیا، ایہہ منوں پریشان نہ کرو، ایہہ تنبو اتھے ای لگا رہن دیو، مسلماناں دی فوج اوہ تنبو اتھے ای چھڈ کے کوچ کر گئی۔

عمرو رضی اللہ تعالیٰ عنہ بن العاص دی کرنی تے او تھے اک شہر و سیا جہدا ناں ”فسطاط“ رکھیا گیا۔ فسطاط دا مطلب اے تنبو۔

آج وی دنیا ایس گل نوں سمجھدی اے پئی ڈنگرتے پٹھو ساڈے بے زبان ساتھی نیں۔ چڑیاں تے جانور ساڈی وسوں دا سوہنا رنگ نیں۔ ایہہ نہ ہون تے ساڈیاں ساریاں رونق مالک جان۔ مڑ چڑیاں تے جانور اچھے کھیرے وی کھاندے نیں جیہڑے ساڈیاں فصلاں نوں اجاڑ دے نیں۔

ایسے لئی تھیں تھیں مال ڈنگراں دی پالنا تے جانور راں دی راکھی لئی قاعدے قانون بنے ہوئے نیں تے ڈنگراں توں اوہناں دی ہمت توں ودھ کم لین دی منا ہی اے۔ بے رحمی نوں روکن لئی محکمے بنے ہوئے نیں جیہڑے دھیان رکھدے نیں جے زخمی تے بیمار ڈنگراں توں کم نہ لیا جاوے تے ٹانگیاں وچ اینیاں سواریاں نہ بٹھائیاں جان، جیہناں نوں کچھن لئی گھوڑیاں نوں اوکھت ہووے۔ جیہڑے جانور حلال نہیں اوہناں نوں ایویں مارن دی منا ہی اے۔

جس طراں سانوں دُھپ دی لوڑ ہوندی اے، بھکھ تریہہ لگدی اے، دکھ درد ہوندا اے، او سے طراں ڈنگراں جانور راں نوں وی ہوندا اے۔ ایس لئی ایہناں واسطے دُھپ چھاں، ایہناں دی بھکھ تریہہ تے ایہناں دے دکھ سکھ دا دھیان رکھنا ساڈا کم اے۔ کیوں جے ایہہ بے زبان نیں۔ ہوئی بیتی دس نہیں سکدے۔“

اکبر نے ایہہ سُنیا تے آکھیا۔ ”اباجی! مینوں بڑا افسوس اے، میتھوں بڑا ماڑا کم ہو یا اے۔ اٹوں میں دھیان رکھاں گا، تے کدی کسے جانور نوں دکھ نہیں دیاں گا۔“

اوکھ لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وچھی	بچھڑی	پٹھے	چارا	کوچ کرنا	چلے جانا
تنبو	خیمہ	اوکھت	مشکل، تکلیف	مناہی	منع کرنا، روکنا

مشق

1. رسول کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا جانور راں بارے ہمدردی دا واقعہ لکھو؟
2. فسطاط شہر کس طراں آباد ہو یا؟
3. جانور راں تے مال ڈنگراں دی پرورش کیوں ضروری اے؟

اتفاق

بیتیاں ویلیاں دی گل اے۔ اک پنڈ وچ اک بزرگ آدمی رہندا سی، جیہدا ناں افضل سی۔ پنڈ دے سارے نکے وڈے اوہدی عزت کردے سن۔ اوہ کھاندے پیندے گھر داسی تے دو جیاں دی ہراو کھے ویلے مدد کرداسی۔ پنڈ وچ جے کوئی بندہ یا سوانی بیمار ہوندی، افضل اوہدے دوا داڑو دا بندوبست کردا۔ شہر اوہدے پنڈوں دُور سی۔ جے کسے بیمار نوں ڈاکٹر کول لے جانا ہوندا، اوہ اپنی گھوڑی اُتے بٹھا کے شہر لے جانداتے اوہدی پوری طراں خدمت کردا۔ جے کسے نوں پیلی بتاوا، ہن لئی ڈھکے وچھے دی لوڑ پیندی تے اوہ بغیر کسے ناہتے اوہدی مدد کردا۔ پنڈ وچ کسے ماڑے بندے دی دھی بھین دے ویاہ دامنسلہ ہونداتے اوہ چُج کے اوہدی مدد کردا۔ ویاہ دے سارے کم آپ نیڑ داتے اوہناں چر گھر نہ جاند، جتاں چر ڈولی گھروں تہ نہ جاندی۔ پنڈ وچ کوئی جھگڑا جھیڑا ہونداتے سارے لوک افضل کول جاندے تے اوہدا فیصلہ ہر بندے نوں منظور ہونداتے۔ افضل وی اپنا فیصلہ بڑی سوچ نال سناؤندا تاں جے کسے نوں وی کوئی اعتراض نہ ہووے۔

افضل پنڈ دے ہر بندے نال کھڑے متھے ملداتے ہر بندہ ایہہ ای سمجھدا کہ اوہ بڑا سَنکھی اے، پر اصل پچھوتے اوہ ڈاڈا دُکھی سی۔ اوہدی وجہ ایہہ سی کہ اوہنوں اللہ تعالیٰ نے ست (7) پُتر دتے ہوئے سن، پر اوہ ستے ای اک دو جے نال لڑدے جھگڑدے رہندے سن۔ اک دی صلاح دو جے نال نہیں سی رلدی۔ اوہ ہمیش اک دُوجے دے خلاف سازشاں کردے رہندے تے کسے نہ کسے بہانے لٹن جھگڑن لئی تیار رہندے۔ پُتر دی ایس روز روز دی لڑائی نے اوہنوں ویلے توں پہلاں بڑھیاں کر دتاسی۔ ہولی ہولی اوہدی صحت خراب ہون لگ پئی۔ ہن اوہ گھروں باہر دی گھٹ ای نکلداسی۔ پنڈ دے لوک کماں کاراں لئی اوہدے کول آؤندے۔ اوہ اوہناں دی خدمت کردا، پر ہُن اوہ پہلے والا جذبہ مک گیا سی۔ پنڈ دے لوک اوہدے پُتر اں کولوں وی اوہدے ورگی مدد لوڑ دے سن، پر افضل وچ تے افضل دیاں پُتر اں وچ زمین آسمان دا فرق سی۔ اوہ اکثر لوکاں نوں ٹکا دیندے۔ ایہناں ساریاں گلاں دا افضل نوں بڑا دکھ ہونداتے۔ اوہ اندر اندر ای سڑدا بھجدا رہندا، پر اپنے پُتر اں اگے اوہدی واہ نہ چلدی۔

ویلا لنگھدا گیا۔ افضل دنوں دن زیادہ بیمار ہوندا گیا۔ جدوں اوہدا انیرلا ویلا آیا تے اوہنے اپنے پُتر اں نوں بلایا تے اوہناں نوں آکھیا کہ تسیں نہر دے کنڈھے جاؤ تے اوہناں اک اک سوئی توڑ لیاؤ۔ ستے پُتر دوڑے دوڑے گئے تے اک اک سوئی توڑ لیا۔ افضل نے ساریاں سوئیاں اوہناں کولوں لے کے اوہناں دا اک گٹھا بنایا۔ ساریاں پُتر اں نوں کول بٹھالیا۔ سبھ توں پہلاں اوہنے اپنے وڈے پُتر نوں اوہ گٹھا دیتا کہہیا کہ ایہنوں توڑ۔ وڈے پُتر نے بڑا زور لایا پر اوہ گٹھا نہ ٹٹا۔ فیر اوہنے اوہ ای گٹھا وڈے توں چھوٹے پُتر نوں دیتا تے اوہنوں وی آکھیا کہ اوہ ایس گٹھے نوں توڑے چھوٹے پُتر کولوں وی اوہ گٹھا نہ ٹٹیا۔

ہولی ہولی افضل نے ساریاں پُتر اں نوں گٹھا توڑن لئی آکھیا، پر کسے کولوں وی اوہ نہ ٹٹ سکیا۔ فیر افضل نے گٹھا کھول

دیتا تے اک اک سوٹی ساریاں پُٹراں نوں پھڑائی تے اوہناں نوں کہیا کہ ایہہ سوٹی توڑو۔ ساریاں ای اپنی اپنی سوٹی جھٹ پٹ توڑی۔

افضل دے پُٹراں نوں کوئی پتا نہیں سی کہ اوہناں دا پیو ایس گل دا کیہ سٹا کڈھنا چاہندا اے۔ جدوں ساریاں اپنی اپنی سوٹی توڑی تے اوہنے ساریاں پُٹراں نوں دسیا۔ ”میرے بچو! تہاں نوں رل مل کے اتفاق سلوک نال رہنا چاہیدا اے۔ جے تسیں رل کے رہو گے تے تہاں نوں کوئی غیر نقصان نہیں پہنچا سکدا۔ جوئیں کہ ستاں سوٹیاں دا گٹھا تہاڈے کولوں نہیں ٹیٹا تے جے تسیں وکھو وکھو جاؤ گے، اک دو جے نال لڑو گے تے فیر تہاں نوں ہر بندہ نقصان پہنچا سکدا اے۔ جوئیں تساں ساریاں اک اک سوٹی توڑی۔“

افضل دیاں پُٹراں جدوں پیو دی ایہہ گل سنی تے اوہ ڈاڈھے شرمندہ ہوئے تے آگے توں اکٹھیاں رہن دی قسم کھادی۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
سوانی	عورت، زنانی	پیلی، بتا	زمین، کھیت	پوری تیاری نال	پُچ کے
نانہہ	انکار	کھڑے متھے	خوش ہو کے	نتیجہ	سٹا

مشق

- 1- افضل پنڈوچ لوکاں نال کیہ سلوک کرداسی؟
- 2- پنڈ دے لوک افضل کولوں کیوں خوش سن؟
- 3- افضل تے اوہدے پُٹراں دی کہانی اپنے لفظاں وچ لکھو؟
- 4- تھلے دتے ہوئے لفظاں دے معنے دسو تے ایہناں نوں فقریاں وچ ورتو۔
ڈنگر، جھگڑا، جھیڑا، سٹکھی، گٹھا، سڑدا بھجدا
- 5- ایس کہانی توں تہاں نوں کیہ سبق ملدا اے؟

بابا فرید گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ

پاکستن، صوبہ پنجاب دا اک مشہور شہر اے، جتھے حضرت بابا فرید الدین گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ دے مزار مبارک تے محرم وچ اک وڈا عرس ہوندا اے۔ پاکستان دے پنڈاں تے شہراں وچوں ہزاراں دی تعداد وچ لوکی ایس عرس تے آؤندے نیں تے روحانی فیض نال اپنیاں خالی جھولیاں بھر کے لے جاندے نیں۔

بابا جی ساڈے اوہناں نیک تے پاک بزرگاں وچوں اک اجیہی ہستی نیں، جیہناں لوکاں نوں رب دی سچی راہ دکھاوے لئی اپنی ساری حیاتی گزار چھڈی۔ بابا جی دا اصلی ناں مسعود تے لقب فرید الدین اے۔ پر اوہ گنج شکر دے ناں نال مشہور نیں۔ اوہناں نوں گنج شکر کیوں آکھیا جاند اے؟ ایس بارے بوہت ساریاں گلاں مشہور نیں۔ جیہناں وچوں اک ایہہ وی اے پئی بابا جی دے بچپن وچ اوہناں دی ماں اپنے پُتر نوں نماز پڑھن دی عادت پاؤن لئی جانماز تھلے شکر دی پڑی رکھ دیندی سی تے آکھدی سی پئی اللہ تعالیٰ نماز پڑھن والیاں نوں شکر دیندا اے۔ اک دیہاڑے جدوں مائی صاحبہ گھر وچ نہیں سن، جانماز تھلے شکر دی پڑی نہ رکھی جاسکی، پر بابا جی نے اپنی عادت موجب نماز پڑھی تے جانماز دے تھلیوں شکر دی پڑی لے کے کھا چھڈی۔ کجھ چر بعد جدوں مائی صاحبہ گھر آئے، اوہناں نے پُچھیا ”فرید توں نماز پڑھ لئی اے؟“ بابا جی جواب وچ آکھیا ”ہاں نماز وی پڑھ لئی اے تے شکروی کھائی اے۔“ ماں جی پہلوں تے حیران ہوئے فیر سمجھ گئے پئی شکر اللہ تعالیٰ نے اپنی رحمت نال بھیج چھڈی اے۔ ایس دن توں بعد ماں جی اپنے پُتر نوں گنج شکر یعنی شکر دا خزانہ آکھن لگ پیاں۔

بابا جی 1188ء وچ ملتان دے نیڑے اک پنڈ کھتو وال وچ پیدا ہوئے۔ والد داناں شیخ جمال الدین سلیمان سی تے ماں داناں قمر سم بی بی سی۔ بابا جی اُجے نکلے ای سن جدوں باپ ایس دنیا توں چلے گئے۔ ایس لئی مڈھلی تعلیم مائی ہوراں کولوں حاصل کیتی۔ ایہناں اپنے پُتر نوں کجھ ایس طریقے نال پڑھایا کہ اوہناں دے دل وچ کئی عمرے ای خدا دے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی محبت اشکاں مارن لگ پئی تے اوہناں دی شرافت تے پرہیزگاری، نیکی تے علم دا ذکر تھاں تھاں تے ہون لگ پیا۔

بابا فرید رحمۃ اللہ علیہ جدوں اٹھاراں سال لاں دے ہوئے تے مائی صاحبہ نے اوہناں نوں ہور علم حاصل کرن لئی ملتان بھیج دتا۔ اوہ تھے اوہناں قرآن مجید حفظ کیتا۔ ملتان وچ اوہناں دی ملاقات اوس ویلے دے بوہت وڈے بزرگ خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ نال ہوئی۔ ایہناں بابا جی نوں اپنے مریداں وچ شامل کر لیا تے اپنے نال دلی لے گئے۔ کجھ چر دلی رہن توں بعد خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ نے بابا جی نوں اجودھن جا کے اسلام دی تبلیغ کرن دا حکم دتا۔ بابا جی ساری عمر دین دی تبلیغ کردے رہے۔ اخیر 1280ء وچ ایس دنیا توں ٹر گئے۔

بابا جی اک اُچے شاعر وی سن۔ سکھ مذہب دی مقدس کتاب گرنٹھ وچ اوہناں دے اکثر شعر موجود نیں۔

انجے تے بابا جی دے کارنامیاں نوں یاد رکھن لئی عرس دی تیاری عید الاضحیٰ توں ای شروع کر دتی جاندی اے، پر محرم دی پہلی تاریخ نوں پاکستان شریف وچ لوکاں دا اک وڈا اکٹھ ہوندا اے۔ لوکی مزار شریف کول بیٹھ کے دن رات قرآن پاک دی تلاوت

تے اللہ دی عبادت وچ زچھے رہندے نیں۔ مزار دے نال ای بوہت وڈی مسجد اے، جس وچ ہر نماز توں بعد درود شریف دا ورد ہوندا اے۔ علمائے کرام بابا جی دی حیاتی تے تعلیمات بارے تقریراں کردے نیں تے شاعر اپنی شاعری دے راہیں بابا جی دا ذکر کردے نیں۔

مزار دے کول ای قوالاں دیاں جوڑیاں کافیاں تے نعتاں پڑھدیاں رہندیاں نیں تے لوکی سُن دے تے اپنے دل وچ اللہ دی یاد تازہ کردے نیں۔

ایس عرس دی اک خاص گل ایہہ وی اے پئی بابا جی دے مزار دا اک بوہا اے جس نوں بعض روایتاں مطابق بابا جی نے بہشتی دروازہ آکھیا سی۔ ایہدے وچوں لنگھن لئی لوک قطار وچ کھلو جاندے نیں تے ایہہ قطار شہروں باہر تیکر چلی جاندی اے۔ پہلی محرم توں لے کے دس محرم تک عرس دی گہما گہمی رہندی اے۔ پاکستان دے مقامی لوکاں توں وکھ دو بے ٹکلاں وچوں وی بابا فرید گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ دے عقیدت مند عرس دے موقعے تے آپ دے مزار اُتے حاضری دیندے نیں۔ تاریخ گواہ اے کہ آپ دی تبلیغ توں متاثر ہو کے ہزاراں ہندوآں نے اسلام قبول کیتا۔

آپ دا کلام صبر تے توکل دا نمونہ اے وگی ویکھو:

جے توں عقل لطیف کالے لکھ نہ لیکھ
اپنے گریوان میں سر نیواں کر ویکھ
روٹی میری کاٹھ دی لاؤن میری بھکھ
جنہاں کھاہدی چو پڑی گھنے سہن گے دکھ

﴿اوکھے لفظاں دے معنے﴾

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
حیاتی	زندگی	نکے	چھوٹے	مڈھلی	ابتدائی، پہلی
جس پاروں	جس وجہ توں	اجودھن	پاکپتن دا پُرانا ناں	مقدس	پاک
لیکھ	مقدر	گریوان	گلمہ	کاٹھ	لکڑی

﴿مشق﴾

- 1- بابا فرید گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ نوں گنج شکر کیوں آکھیا جاند اے؟
- 2- بابا فرید گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ دا عرس کتھے تے کدوں ہوندا اے؟
- 3- بابا صاحب دے مزار تے اک خاص بوہے داناں کیا اے؟

دُعا

تیرے درتے جیہڑے وی سر دھر دے مولا
کیوں نہ ورد کراں ہر ویلے تیرے ناں دا
علم دی دولت سبھ توں چنگی کہن سیانے
بے علمی دی دُھپ وچ کدھرے سٹر نہ جاواں
اپنے چندا ماموں کول میں اڈ کے پہنچاں
دنیا آکھے محنت نال ای سبھ کجھ ملدا
اوہناں کولوں مینوں ہر دم رکھ بچا کے
تیرے کولوں جھوٹھ دے اُچے محل نہ منگاں
اک دوجے توں نفرت کرنی سبھ بھل جانیے

توں اوہناں دے اُچے رُتبے کر دے مولا
تیرے ناں تے دُبتے بیڑے تردے مولا
ایہدے نال توں میری جھولی بھر دے مولا
علم ہنر دی میرے تے چھاں کر دے مولا
توں آج مینوں اڈن دے لئی پر دے مولا
مینوں وی محنت دا عادی کر دے مولا
جیہڑے لوکی جھوٹھ دی حامی بھر دے مولا
سچ دے نال چمکدا مینوں گھر دے مولا
پیار دا جذبہ سینیاں وچ توں بھر دے مولا

نکیاں ہمتاں نال دعا واں ایہو منگاں

میریاں راہواں وچ وی چانن کر دے مولا

(منظور وزیر آبادی)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
رُتبے	شان	جذبہ	جوش ، ولولہ	حامی	طرف دار	راہواں	رستے

مشق

1- تیرے شعروچ شاعر نے کیہ بن دی دعا منگی اے؟

2- اخیرے شعروچ کیہ تمنا کیتی گئی اے؟

نور منارے

مسلماناں دی تاریخ ول نظر ماریئے تے سانوں بے حساب نور منارے لہن گے۔ ایہہ نور منارے اوہ مجاہد تے بہادر سپاہی سن، جیہڑے اپنے دین دی اُچائی لئی میدان وچ اُترے تے تاریخ وچ ہمیش ہمیش لئی اپنا ناں چھڈ گئے۔ ایتھے اسیں تہانوں ایہو جیہاں کجھ ہستیاں بارے دسناں گے۔

خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنہ دا تعلق قبیلہ قریش نال سی۔ قریش جنگ کرن وچ مشہور سن۔ حضرت خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے اپنے قبیلے تے عرباں دیاں روایتاں مطابق کئی عمرے ای تیر اندازی تے دوجیاں جنگی ہتھیاراں نوں ورتن دافن سکھ لیا سی۔

حضرت خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہوراں مسلمان ہون توں مگروں اپنا سبھ کجھ اسلام لئی لٹا دتا۔ مسلمان ہون توں بعد اوہ سبھ توں پہلاں موتہ دی جنگ وچ شامل ہوئے۔ ایس جنگ وچ مسلماناں دے تن سپہ سالار وارو واری شہید ہو گئے تے اوہناں نے کمان سنبھالی۔ اوس دن اوہناں دے ہتھوں نو (9) تلواراں ٹٹیاں تے فاتح دی حیثیت نال پچھانہ پرتے۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے اوہناں نوں ”سیف اللہ“ دا لقب عطا فرمایا، جیہدا مطلب اے ”اللہ دی تلوار“ ایس توں بعد آپ نے بوہت ساریاں جنگاں وچ حصہ لیا۔ حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ دے دور وچ کافراں تے مرتداں نوں ختم کرن وچ وی آپؐ نے ودھ چڑھ کے حصہ لیا۔ حضرت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ دے دور وچ آپؐ نے یرموک دی مشہور جنگ لڑی، جیہدے وچ بے شمار کافر مارے تے ایہہ جنگ جت لئی۔

حضرت خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنہ کافراں دے خلاف لڑ رہے سن کہ حضرت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے اوہناں نوں سپہ سالاری توں ہٹا دتا۔ اوہناں دی وڈیائی ایتھوں ای لہدی اے کہ اوہناں کوئی حجت نہ کیستی تے اوس توں بعد اوہ عام سپاہی دی حیثیت نال لڑ دے رہے۔ اوہناں دے جسم دا کوئی حصہ اجیہا نہیں سی، جیہڑا زخماں توں بچیا ہووے۔ حضرت خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوں شہید نہ ہون دا بڑا دکھ سی۔ آپؐ نے اکاٹھ (61) ورہیاں دی عمر وچ وفات پائی۔

محمد بن قاسم

ہندوستان دے راجا داہر دے بندیاں نے مسلمان تاجراں دے قافلے نوں لٹ لیا سی۔ قیدیاں وچ کجھ زنانیاں وی سن۔ حجاج بن یوسف نے محمد بن قاسم نوں اوہناں دی مدد لئی ہندوستان تے حملے دا حکم دتا۔ اوس ویلے محمد بن قاسم دی عمر تقریباً ستاراں (17) ورہے سی۔ محمد بن قاسم نے نکلیاں ہون دیاں ای نیزہ بازی، تلوار بازی تے تیر اندازی وچ اپنا ناں پیدا کر لیا سی تے خلیفہ

ولید بن عبدالمالک دے بھرا سلیمان بن عبدالمالک نوں وی نیزہ بازی وچ ہرایا ہویا سی، جیہڑا اوس دور داسبھتوں وڈا نیزہ بازی سی۔
 دمشق توں اوہ پنج (5) ہزار مجاہد لے کے شیراز راہیں مکران اُپڑیا۔ لس بیلا دیاں پہاڑیاں وچ اوہنے راجہ داہرنوں پہلی بار دتی۔ مسلماناں دے حوصلے ودھ گئے سن راجہ داہر داسپہ سالار اُس گیا۔ ایس توں مگروں محمد بن قاسم نے دیہل نوں فتح کیتا۔ اخیر تے راجہ داہرنوں برہمن آباد وچ شکست دتی تے فیہ محمد بن قاسم نے ملتان دماحصرہ کر کے ایہہ شہر وی فتح کر لیا۔
 محمد بن قاسم اک پکا مسلمان سی۔ اوہ ڈگے ہوئے دشمن تے تلوار چکنا اپنی ہتک سمجھدا سی۔ ایہہ وجہی کہ پنج ہزار مجاہد لے کے ٹرن والا سپہ سالار ڈھائی لکھ مجاہداں داسپہ سالار بن گیا سی۔ محمد بن قاسم دے ہندوستان نوں فتح کرن دے سببوں مسلماناں نوں ہندوستان تے کئی صدیاں حکومت کرن داموقع ملیا۔

سلطان محمود غزنوی

محمود غزنوی نے ہندوستان تے ستاراں (17) حملے کیتے۔ ہندوستان دی حالت اوہوسی، جیہڑی محمد بن قاسم دے ویلے سی۔ وکھریاں وکھریاں حکومتاں تے وکھرے وکھرے راجے سن۔ محمود غزنوی نے اپنیاں جنگاں داندھ بے پال دی حکومت دے خاتمے توں بدھا۔ پنجاب دے حملیاں وچ لاہور دی فتح تے ملتان تے قبضہ وی شامل نیں۔
 محمود غزنوی دا اخیر لا حملہ سومنات تے سی۔ ایہہ ہندو آں دا گڑھ سی، تے سارا ہندوستان اوہدا مقابلہ کرن لئی ایتھے اکٹھا ہو گیا سی، پر ایس مجاہد نے کسے کولوں ڈرنا نہیں سی سکھیا۔ اوہ صرف اللہ دی ذات کولوں ڈر داسی۔ سومنات دی فتح اوہدا سبھتوں وڈا کارنامہ اے۔ سومنات دے وڈے بت وچوں لکھاں روپے دے ہیرے نکلے۔ ہندو آں نے بڑا آکھیا کہ ایہہ بت نہ توڑو۔ ایہدے برابر تول کے سونا چاندی لے لوو۔ محمود غزنوی نے آکھیا کہ میں بت وچن والا نہیں اکھوانا چاہندا سگوں بت توڑن والا اکھوانا چاہندا وں۔
 محمود غزنوی بڑا بہادر تے سو جھوان بادشاہ تے جرنیل سی۔ ارادے دا پکا تے جنگی چالاں داماہر سی۔ محمود غزنوی دی ایس فتح نے محمد بن قاسم دی فتح نوں پکا کر دتا تے مسلماناں دی حکمرانی دا دور شروع ہو گیا۔

چاند بی بی

چاند بی بی برصغیر دی اک نیک دل تے بہادر ملکہ سی۔ اوہدا شوہر بیجا پور دا حاکم سی، جیہدے مرن دے بعد اوہ تخت تے بیٹھی۔ اک دن چاند بی بی اپنی نونہہ کول بیٹھی سی کہ اوہنوں پتا چلیا کہ اکبر بادشاہ دے پتر مراد نے احمد نگر تے حملہ کرن لئی کوچ کر دتا اے۔
 ایہہ سن کے چاند بی بی نے آکھیا کہ میں احمد نگر جاواں گی۔ میں ملک لئی جان دے دیواں گی۔ احمد نگر اُپڑ کے اوس نے قلعے وچ فوج دی کمان سنبھال لئی۔ اوہنے شہزادے مراد نوں گل کرن داسنبھا گھلیا پر اوس نے انکار کر دتا، تے جنگ شروع ہو گئی۔ ایہہ جنگ 1594ء وچ دسمبر دے مہینے شروع ہوئی۔ چاند بی بی نے مرداں وانگوں دشمن دما مقابلہ کیتا تے اخیر مغلاں نوں ہرا دتا۔

شہزادے مراد نے چاند بی بی دی بہادری تے شرافت دالو ہاسن لیا۔

چاند بی بی دل دی بڑی نرم سی، پر جدوں اوہ کوئی ارادہ کر لیندی تے فیر دنیا دی کوئی طاقت اوہنوں اوس توں ہٹا نہیں سی سکدی۔ اوہ بڑی بے باک تے نڈر سی۔ اوہنے ہر میدان وچ ایہہ گل ثابت کر کے دی کہ مسلمان عورت مشکل تے مصیبت دے ویلے کدی وی حوصلہ نہیں ہار دی۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
روایتاں	رسماں ، ریتاں	فاتح	جت جان والا	کاذب	جھوٹھا
مُرتد	اوہ مسلمان جیہڑے اپنے دین نوں چھڈ دین	گرڑھ	مرکز	کمان سنبھالی	انتظام سنبھالیا

مشق

- 1- اسلام لیاؤن توں مگروں حضرت خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے سبھ توں پہلاں جنگ کیہڑی لڑی سی؟
- 2- محمد بن قاسم جدوں سپہ سالار بنیا تے اوہدی عمر کئی سی؟
- 3- محمود غزنوی نے ہندوستان تے کنے حملے کیے؟
- 4- چاند بی بی کتھوں دی حکمران سی تے کیہدے نال جنگ کرن تے اوہدی بہادری دا چرچا ہو یا سی؟

ساڈا دیس

کیہڑے کیہڑے رُوپ گناواں   وگدے پانی، ٹھنڈیاں چھاواں
 لس لس کردیاں کچیاں کلیاں   خوشبوواں دے گھر وِچ پلایاں
 اُچے اُچے رُکھ منارے   جنھاں راہ دے روپ شنگھارے
 انکھاں والے گبھرو ہیرے   چٹے پٹکے سوہے چیرے
 میٹاں دے وِچ لکے سونے   کدھرے کنکاں کدھرے جھونے
 پولے پیریں ٹرن ہواواں   لین ہلارے سوبل کپاواں
 ساڈا دیس گناں دا گھنا

اس دیاں خیراں منگداں رہنا

(رُف شیخ)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
رُکھ	درخت	گبھرو	جوان	چیرے	صاف
پٹکے	پگیاں، پگڑیاں	پولے پیریں	بے آواز، سبھے سبھے	گناں	خوبیاں

مشق

- 1- اپنے دیس دیاں خوبیاں بیان کرو؟
- 2- شاعر نے اپنے دیس دی خیر منگن واسطے کیوں آکھیا اے؟
- 3- دیس دا اصل سونا کیہڑیاں چیزاں نیں؟

بول دا پالن

جوانی ویلے بابے رحے دا اک پگ وٹ یار ہوندا سی، جیہدا ناں دتاسی۔ اوہ دونوں فیض پور وچ رہندے سن۔ دونوں دا ایناں گورھا پیاری جے اک دوجے دے گھراں وچ کھلے ڈلھے آؤندے جاندے سن۔ اوہناں دے مکان جدی پشتی سن۔ تھوڑی تھوڑی زمین سی جیہدے اُتے اوہناں دی گزر گزرن سی۔ اک دن دتے دے گوانڈھ اک کڑی داویاہ ہویا۔ اوہنوں دا ج وچ دو (2) پلنگ وی ملے۔ دتے دے دل وچ سدھر پیدا ہوئی جے اوہ اپنی دھی نوں اک پلنگ دیوے گا۔ پلنگ دامل اتی (80) روپے سی تے دتے کول اپنا تے بالاں دا ڈھڈکٹ کے بچے ہوئے صرف پنجاہ (50) روپے سن۔ اوہنے دوتن مہینے کجھ ہور جوڑ کے اتی (80) روپے بنائے تے بازار گیا، پر پلنگ تے اوہنوں ہتھ نہیں سی لان دیندا۔ ہن اوہدا مل ڈیڑھ سو (150) روپے ہو گیا سی۔ اوہنے دوتن مہینے ہور پیسا جوڑیا۔ ڈیڑھ سو (150) روپے کٹھے ہو گئے تے فیر بازار گیا۔ دل دی سدھر دل وچ ای لئی واپس گھر مڑ آیا۔ پلنگ ہن دو سو (200) دا ہو گیا سی۔

دتے دی دھی زبیدہ تے رحے دی دھی رضیہ دیاں منگنیاں ہو گئیاں سن۔ رضیہ دے ویاہ دے دن متھے گئے۔ بھلگن دی ویہہ (20) تاریخ مقرر ہوئی۔ اللہ دیاں بے پرواہیاں ویکھو، دتہ منجی اُتے پے گیا۔ بیماری لمی ہو گئی۔ دھی دے ہتھ پیلے کرن دی سدھر پوری ہون ولوں مایوسی ہو گئی۔ اوہنے رحے نال بڑی حسرت نال دل دی گل کیتی۔ ”یار دتے! اللہ تینوں صحت دیوے تے توں اپنی دھی دے سرتے آپ ای ہتھ رکھیں، زبیدہ میری اپنی دھی اے توں کوئی فکر نہ کر، میں اوہدہ سارا بھار چکاں گا۔“ دتہ اکھاں میٹ گیا۔ سارا بھار رحے تے آ گیا۔ اوہ غریب سی پر قول قرار دیا گیا سی۔ جیاں دے ڈنگ کجھ واہی نیجی کر کے نور داسی تے کجھ مجھ دا دھو بیچ کے گزارہ کر لیندا سی۔ رضیہ دے ویاہ دی تاریخ سرتے آ گئی۔ اوہنے اپنی مجھ دو ہزار (2000) روپے دی بیچ کے بتا سار لیا تے بھار ہولا کر لیا۔ پر اوہدا جوانی تھوڑے دا ج سببوں ناراض ہو گیا۔ اوہنے دوجے ای مہینے مارکٹ کے رضیہ نوں گھروں کڈھ دتہ۔ اوہ پیکے آ بیٹھی۔

رحے نوں اپنی دھی ولوں غم تے ہویا، پر اوہنوں زبیدہ بارے سوچ کے بوہتا فکر لگ گیا۔ اوہدے ویاہ لئی اُتو دی باراں (12) تاریخ متھی گئی۔ منگھیا ئی داستیاناس ہووے آسماناں تائیں اپڑ گئی۔ اوہ کناں کوڈھڈکٹ داتے کیہ کجھ بناؤندا۔ کجھ سمجھ نہیں سی آؤندا کہ اوہ اپنی دھی دا گھر وساوے یا دوست دی دھی دے ہتھ پیلے کرے۔ رضیہ لئی اوہ کجھ نہ کر سکیا، پر یار نال کیتے ہوئے قول قرار نبھان لئی اوہنے رات دن اک کر چھڈیا۔ جدوں ویاہ دی تاریخ سرتے آ گئی تاں اوہنے اپنا مکان چھ ہزار

(6000) روپے دا ویچ دتا تے زبیدہ لئی داچ تیار کیتا۔ زبیدہ دا ویاہ ہو گیا۔ رحے نے سکھ داساہ لیا۔

رحماڈولی ٹور کے اپنے گھر دے ویہڑے ویچ آیا تے اوہدی وہٹی نے طعنہ دتا کہ اپنی دھی داچ باہجوں گھر بیٹھی اے تے پرانی دھی نوں کڈی شان نال ویاہیا ٹوریا اے۔ رحے نے آکھیا کملینے ”گلاں کرنیاں سکھالیاں تے اوکھے پالن بول۔“
یا رنال کیتا وعدہ نہ نبھاؤندا تے نگلا اکھواؤندا؟ رب نے چاہیا تے رضیہ دے سوہریاں دا اُلا ہمالا لاہ دیاں گا۔“

رحے نے دن رات محنت شروع کر دتی۔ زمیناں دی بیائی تے خدمت اُتے سارا زور لا دتا۔ رب دی رحمت جوش ویچ آئی تے ایس سال فصلاں وی چونیاں ہوئیاں۔ پیسے ولوں رحے دا ہتھ واہا سوکھا ہو گیا۔ اوہنے اپنی دھی دے سوہریاں دا اُلا ہماوی لاہ دتا تے رجواں داچ دے کے اوہناں دا مونہہ ہمیش لئی بند کر دتا۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
گھلے ڈھلے	بغیر روک ٹوک دے	ڈھڈکٹ کے	ٹھکھیاں رہ کے	پگ وٹ بھرا	پگڑی وٹا کے بنے ہوئے بھرا
متھے گئے	مقرر کیتے گئے	نگلا	جیہڑا گل دا پگناہ ہووے		

مشق

- 1- ایس کہانی وچوں کیہ سبق ملدا اے؟
- 2- رحے نے اپنا مکان کیوں ویچ دتا؟
- 3- زبیدہ نال رحے دا کیہ رشتہ سی؟

میلا شالامار

پنجاب دی دھرتی میلیاں دی دھرتی اے۔ شاید ای کوئی پنڈ یا شہر اجیہا ہووے جتھے ہر سال کوئی نہ کوئی میلا یا عرس نہ ہوندا ہووے۔ کجھ میلے بزرگاں دے مزاراں تے لگدے نیں جیہناں وچ مذہبی عقیدت دارنگ شامل ہوندا اے تے کجھ میلیاں دا تعلق موسم نال اے۔ ایہہ موسمی میلے وی ساڈی زندگی دا اک لازمی حصہ نیں۔

میلیاں وچ، شہری، پنڈو، امیر، غریب، بڈھے، جوان تے بچے اکوتھاں اکٹھے ہوندے نیں۔ انج میلے دیاں رونقاں تے خوشیاں دوہریاں ہو جاندیاں نیں۔ میلا شالامار جیہنوں میلا چراغاں وی کہیا جاند اے، شالامار باغ دے کول شاہ حسین رحمۃ اللہ علیہ دے مزار تے ہر سال مارچ دے مہینے دے آخری ہفتے وچ دھوم دھام نال لگدا اے۔ میلا شالامار اصل وچ فصلاں دے پکن دی خوشی وچ منایا جاند اے۔ کیوں جے ایس میلے مگروں کنکاں دی واہڈی شروع ہو جاندی اے۔ میلا شالامار باغ بڑا تاریخی میلا وی اے۔ پرانیاں تاریخی کتاباں تے وڈیری عمر دے لوک دسدے نیں پئی پہلے وقتاں وچ ایہہ میلا بڑے ٹھاٹھ نال لگدا سی۔ لاہور دے وسنیک تے میلے دے شوقین میلے توں پہلاں باغ دے اندر چھولداریاں لالیندے سن تے جتے دیہاڑے میلا رہنداسی، اوہ وی اتھے ای رہندے سن۔ دعوتیاں ہوندیاں، دن ویلے باغ دی سیر کردے تے رات نوں قوالیاں، جھفلاں تے میلے دیاں ہور رونقاں ویکھدے۔ باغ تے مزار اُتے روپ چڑھیا ہوندا سی۔ فواریاں والیاں نہراں دے دوالے تے شاہ حسین رحمۃ اللہ علیہ دے مزار تے دیوایاں دی لوہوندی تے سار باغ دیوایاں نال بھریا نظریں آؤنداسی۔

ویلے دے نال نال ایہہ گلاں تے نہرہیاں پر میلا ویکھن والیاں دے شوق وچ کوئی ایذا فرق نہیں پیا۔ پہلاں میلا باغ دے اندر لگدا سی، پر ہن ایہہ باغ دے باہر لگدا اے۔ ایس واسطے کہ باغ دی خوبصورتی وچ فرق نہ پوے تے نالے بوٹے وی لوکاں دے پیراں دی لتاڑی توں بچے رہن۔

آج وی میلے دی رونق ویکھن والی ہوندی اے۔ محکمہ اوقاف تے ادبی انجمنوں ولوں شاہ حسین رحمۃ اللہ علیہ دے مزار تے فاتحہ خوانی کیتی جاندی اے تے پھلاں دیاں چادراں چڑھائیاں جاندیاں نیں، دیوے بالے جاندے نیں، بھنڈارے وندے جاندے نیں۔ ملنگاں دیاں ٹولیاں ڈھولاں دے ڈگیاں تے لڈی تے بھنگڑے پاؤندیاں نیں۔ لوک ایس صوفی شاعر دے مزار تے منتاں مندے نیں، جیہڑا اپنی ساری حیاتی نفرت، تنگدلی تے ویرمکاؤن لئی انسان دوستی، پیار تے خلوص وادرس دیندا رہیا۔ چار چوہیرے رنگ برنگیاں دکاناں سجیاں ہوندیاں نیں۔ کتے مٹھائی کتے کھڈاؤنے وک رہے ہوندے نیں، تے ایہناں دکاناں تے دب وکری ہوندی اے۔ پنگھوڑے، تھیڑ تے سرکس ویکھن والیاں دی بھیڑ ہوندی اے۔

ایہہ میلا حضرت شاہ حسین رحمۃ اللہ علیہ دی یاد وچ لگدا اے جیہڑے پنجابی دے سرکڑھویں شاعر نیں۔ شاہ حسین رحمۃ اللہ علیہ نصیر الدین ہمایوں بادشاہ دے سٹے 1538ء وچ جتے تے جلال الدین اکبر بادشاہ دے عہد وچ پروان چڑھے۔ ایہناں دے وڈو ڈیریاں اسلام قبول کیتا۔ اوہناں دے والد داناں شیخ عثمان سی۔ شاہ حسین رحمۃ اللہ علیہ نے اپنی جوانی بڑی سخت عبادت تے پرہیزگاری وچ گزاری۔ دن نوں روزے رکھدے تے ساری ساری رات دریا دے کئڑھے قرآن مجید دی تلاوت کردے یا نفل پڑھدے۔ اک دن اوہناں تفسیر وچ پڑھیا کہ دنیا دی حیاتی اک کھیڈ اے۔ ایہہ پڑھدیاں اوہناں تے عجیب مستی طاری ہوگئی۔ نجدے کُددے مسیت توں باہر نکلے تے فیر ساری عمر ایس مستی وچ ای لنگھاؤتی۔

ایہہ میلے ایس لئی بڑے ضروری نیں کہ ایہناں راہیں میل جول تے ملاقات دے موقعے ملدے نیں۔ مختلف علاقیاں دے لوک میلیاں وچ شریک ہوندے نیں۔ انج آپوں وچ پیار تے محبت ودھدی اے تے خرید و فروخت دے نال میلے دے بہانے لوکاں نوں تفریح وی لہج جاندی اے۔

﴿ اوکھے لفظاں دے معنے ﴾

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
لتاڑے جان	مدھے جان	سرکڑھویں	اُچے مرتبے والے	چھولداری	اک قسم داتنبو	وکری	چیزاں دا وکنا

﴿ مشق ﴾

- 1- میلا شمالا مارکدوں تے کیہڑی تھاں لگدا اے؟
- 2- میلا شمالا مارکس صوفی بزرگ دی یاد وچ منایا جاند اے؟
- 3- کسے میلے دا اکھیں ڈٹھا حال کھو؟

پاکستان دی کہانی

انگریزاں نے بڑی چالاکی نال مغلاں کولوں ہندوستان داراج کھوہ لیا تے آپ ہندوستان دے حاکم بن بیٹھے۔ اوہناں نے ہندوآں نوں اپنے نال ملاکے مسلماناں اُتے ظلم کرنے شروع کر دتے۔ انگریزاں نے ہندوآں نوں حکومت وچ وڈے وڈے عہدیاں نال نوازیاء تاں جے اوہ انگریزاں دے وفادار رہن تے اوہناں نوں ہندوستان اُتے حکومت کرن وچ مدد دین۔ اوہناں دے مقابلے وچ وچارے مسلماناں نوں چڑاسی، دفتری، اردلی تے چوکیدار بھرتی کیتا گیا۔

سر سید احمد خاں نے جدوں مسلماناں دی ایہہ بدحالی تے ذلت دیکھی تے اوہناں کولوں رہیا نہ گیا تے اوہناں نے مسلماناں نوں تعلیم دین دا فیصلہ کیتا تے ایس کم لئی علی گڑھ وچ اک سکول کھولیا، جیہڑا ہولی ہولی ترقی کر کے پہلاں کالج تے فیر یونیورسٹی بن گیا۔ علی گڑھ یونیورسٹی دے پڑھے ہوئے گھرو حکومت دیاں وڈیاں نوکریاں حاصل کرن لئی ہندوآں دے مقابلے تے ڈٹ گئے۔ ایس طراں نہ صرف مسلمان پڑھ لکھ گئے سکول حکومت دے کئی وڈے وڈے عہدے وی اوہناں دے ہتھ آ گئے۔

ہندوآں نے جدوں دیکھیا اپنی مسلمان ہر میدان وچ اوہناں دے مقابلے وچ کھلو گئے نیں اوہناں نے اک نویں کھیڈ کھید دی۔ 1885ء وچ اوہناں نے اک انگریز ”ہیوم“ نال مل کے اک سیاسی جماعت ”انڈین نیشنل کانگریس“ بنائی، جیہڑا مقصد ایہہ ظاہر کیتا گیا پئی کانگریس ہندوستان دے وسنیکاں دے حق دی حفاظت تے آزادی لئی بنائی گئی اے، پر اصل وچ ہندو ایس ملک دی حکومت اپنے ہتھ وچ لے کے مسلمانوں نوں ساری حیاتی لئی اپنا غلام بناؤنا چاہندے سن۔ مسلمان وی بڑیاں تیز نظراں رکھدے سن۔ اوہ جھب ہندوآں دی نیت تاڑ گئے تے ایہناں دناں وچ مسلماناں نے اپنی اک دکھری جماعت ”مسلم لیگ“ دے ناں نال بنائی۔ اوس ویلے قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ کانگریس وچ شامل سن، پر اوہ مسلم لیگ تے کانگریس دے وچکار صلح صفائی دیاں کوششاں کردے رہندے سن۔

1913ء وچ قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نے محسوس کیتا پئی کانگریس ہندوستانی مسلماناں نال دھرو کر رہی اے۔ ایس کر کے اوہ کانگریس نوں چھڈ کے مسلم لیگ وچ شامل ہو گئے۔ فیر دن رات مسلماناں دے حق دی حفاظت تے آزادی لئی محنت کرن لگ پئے۔ قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ دے مسلم لیگ وچ شامل ہون نال مسلم لیگ دے جُتے وچ اک نویں روح آ گئی۔

قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ نے 25 مارچ 1929ء نوں دہلی وچ مسلم لیگ دا وڈا جلسہ کیتا، تے چوداں نکات دے ناں نال گجھ

منگیاں پیش کیتیاں، جیہناں وچ مسلماناں دے تھاں دی حفاظت، صوبیاں دی خود مختاری، اسلامی رہت بہت دی ترقی، مسلماناں دی تعلیم ول دھیان تے مسلماناں لئی وڈیاں نوکریاں دا حاصل کرناسی۔ ایس توں اڈوزارتاں وچ مسلماناں دی نمائندگی دا مطالبہ کیتا گیا۔ قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ دے ایہناں چوداں نکلتیاں نے انگریزاں نوں بھڑھو پادیتا تے ہندووی ڈور بھورے ہو گئے۔ ایس توں پہلاں سرسید احمد خاں ایہہ گل دس چکے سی پئی ہندوستان وچ دو وڈیاں قوماں آباد نیں، اک مسلمان تے دوجی ہندو۔ ایہناں دونوں قوماں دامنہب تے رہت بہت اک دوجے توں وکھری اے۔ ایس لئی ایہناں قوماں دا اک تھاں نباہ نہیں ہوسکدا۔ سرسید احمد خاں دی ایس گل توں ای دو قومی نظریہ پیدا ہويا جیہڑا بعد وچ ”نظریہ پاکستان“ دی نینہ بنیا۔

1930ء وچ الہ آباد، مسلم لیگ دا اک وڈا کھڑا ہوا، جیہدی صدارت ساڈے مشہور قومی شاعر علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ ہور اں کیتی۔ اوہناں نے اپنی صدارتی تقریر وچ آکھیا پئی: ”میں چاہندا ہاں کہ پنجاب، شمال مغربی سرحدی صوبہ، سندھ تے بلوچستان دے علاقے ملا کے اک ریاست بنادتی جاوے۔ مینوں انج چا پدا اے پئی برطانوی حکومت دے ایس دور وچ اک خود مختار مسلم ریاست مسلماناں دا مقدر بن چکی اے تے ایس خیال نال ہندو آں تے انگریزاں نوں کسے قسم دا فکر نہیں ہونا چاہیدا۔ ہندوستان وچ مسلماناں دی تعداد بوہت زیادہ اے۔ ایس لئی اک اچھا علاقہ مسلماناں لئی وکھرا کر دتا جائے جتھے مسلمان آزادی نال رہ سکے۔ ایس کر کے میں منگ کردا ہاں کہ ہندوستان وچ اک مضبوط مسلم ریاست بنائی جاوے۔“

علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ دی ایس تقریر نال مسلماناں دے دلاں وچ اک نواں جوش تے عزم پیدا ہو گیا، پئی مسلماناں لئی اک وکھرا دیس ہونا چاہیدا اے۔ چودھری رحمت علی نے 1933ء وچ اک تاریخی اعلان شائع کیتا جیہدے وچ کیہا گیا پئی ہندوستان اک ملک نہیں، ایس وچ بوہت ساریاں قوماں آباد نیں تے مسلمان ہور ساریاں قوماں نالوں وکھرے نیں۔ ایہناں دیاں رسماں، رواج، تاریخ، سماجی ناتے، شادی ویاہ تے وراثت دا قانون ساریاں قوماں نالوں وکھرے نیں۔ ایس لئی مسلماناں واسطے اک وکھرا ملک ہونا ضروری اے تے اوس ملک داناں ”پاکستان“ ہونا چاہیدا اے۔

چودھری رحمت علی دی ایس تجویز نوں مسلماناں نے پسند کیتا تے اوہناں نے قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ دی اگوائی وچ پاکستان دا مطالبہ شروع کر دتا۔ اخیر 23 مارچ 1940ء نوں لاہور دے منٹو پارک (موجودہ گرینڈ اقبال پارک) وچ مسلم لیگ دا اک تاریخی جلسہ ہوا۔ ایس جلسے دی صدارت قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نے فرمائی۔ اوہناں نے اپنی صدارتی تقریر وچ فرمایا ”جے برطانوی حکومت چاہندی اے کہ ہندوستان وچ امن امان رہوے تے اوس نوں چاہیدا اے پئی ہندوستان نوں مسلماناں تے ہندو آں وچ ونڈ دیوے۔“

ایس جلسے وچ مولوی فضل الحق نے پاکستان دی قرارداد پیش کیتی جیہدا مطلب ایہہ سی کہ ہندوستان دے جیہڑے

جیہڑے علاقیاں وچ مسلماناں دی اکثریت اے، اوہناں نوں آپوں وچ ملا کے اک آزاد، خود مختار اسلامی ریاست بنا دتی جاوے۔ نالے اقلیتاں دے ہر طراں دے حق حقوق دی پوری حفاظت کیتی جاوے۔ ایہہ قرارداد منظور کر لئی گئی۔ ایس طراں اک اسلامی ریاست دا تصور کھل کے سامنے آ گیا۔ بیگم محمد علی جوہر نے ایس قرارداد نوں ”پاکستان دی قرارداد“ داناں دتا۔ فیر پاکستان حاصل کرن لئی تھیں تھیں تے جلسے تے جلوس شروع ہو گئے۔ انگریزاں تے ہندوآں نے ایس قرارداد دی رج کے مخالفت کیتی۔ ہندوآں نے آکھیا پئی بھارت ماتا دے ٹوٹے نہیں ہون دیواں گے۔ انگریزاں نے تڑھی لائی کہ آسانوں ہندوستان وچوں کوئی کڈھ نہیں سکدا۔ پر مسلماناں اوہناں دی کوئی چال کامیاب نہ ہون دتی۔

اخیر قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ دیاں کوششاں نال 14 اگست 1947ء نوں مسلماناں دی آزاد اسلامی ریاست ”پاکستان“ بن کے رہی۔ بوہت سارے مسلمان ہندوستان توں ہجرت کر کے پاکستان آ گئے۔ ہندوآں تے سکھاں نے اوہناں اُتے بڑے ظلم کیتے۔ اوہناں دے بھرے گھر لٹ لئے۔ جواناں بالاں تے بڈھیاں نوں قتل کر دتا تے مسلمان اپنا سبھ کچھ لٹا کے وی ایس گلے خوش سن پئی اوہناں دیاں قربانیاں ضائع نہیں گئیاں تے پاکستان بن گیا اے۔ پاکستان دے پہلے گورنر جنرل قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ بنے۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
نیمہ	بنیاد	منگاں	مطالبے، لوڑاں	اگوائی	رہنمائی
ہجرت	اپنا گھر بار چھڈ کے دوجی تھیں ٹر جانا	جھب	جلدی	بھڑ تو پا دیتا	وخت پا دیتا

مشق

- 1- اوہ کیہ حالات سن جیہناں پاروں پاکستان دی لوڑ محسوس کیتی گئی سی؟
- 2- علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ نے الہ آباد دے جلسے وچ کیہ آکھیا سی؟
- 3- قرارداد پاکستان کس نوں آکھدے نیں۔ ایہہ کدوں تے کتھے منظور ہوئی؟

اَسیں آں پاکستانی

اَسیں آں پاکستانی سارے ، اَسیں آں پاکستانی
 دیس دی خاطر دے سکے آں ہر شے دی قربانی
 اَسیں پٹھان آں اَسیں بلوچی ، سندھی تے پنجابی
 کھڑے ہوئے آں اِکو بُوٹے اُتے پھل گلابی
 اَسیں آں پاکستانی اِکو مہک تے اِکو رنگ اے، قدوں عمروں ہانی
 موڈھے نال جے موڈھا لائیے، وا وی چیر نہ سکے
 سانوں ویکھ کے رہ جانے نیں ویری ہکے بکے
 اَسیں آں پاکستانی طوفاناں جے عزم اساڈے ، جذبہ ہڑ دا پانی
 جان تے اِک اے، جسم بھانویں وکھرے وکھرے حصے
 ساڈی سانجھ تے ایکے والے زندہ رہن گے قصے
 اَسیں آں پاکستانی اِک دوجے دا ہتھ ونڈا دے اِک دوجے دے جانی
 حالی تے سرسید والی سوچ اَسیں اپنایے
 قائد اعظم تے اقبال دی راہ اُتے اُتے اُتے جانیے
 ساڈا آگو، ساڈا رہبر ایہہ جذبہ لاثانی
 اَسیں آں پاکستانی (عبدالکریم قدسی)

اوکھ لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ہانی	اِکو عمر دے	ہکے بکے	حیران	عزم	ارادہ	ہڑ	سیلاب	سانجھ	ایکّا، اتفاق	آگو	رہبر

مشق

1- ایس نظم دا مطلب آسان لفظاں وچ بیان کرو۔

2- شاعر نے آخری بند وچ کیہ تلقین کیتی اے؟

سائنس دے کرشمے

سائنس کیا ہے؟

سائنس انگریزی زبان دالفظ اے۔ ایہدامطلب پڑچول کرنا، بھال کرنا، مشاہدے تے تجربے دی روشنی وچ کسے شے نوں جاننا، انسان دے فائدے واسطے نویاں نوپاں ایجاداں کرنا۔ انسانان دی زندگی دی سہولت، وڈیائی تے ترقی واسطے بوہت کجھ بنایا جاکھیا اے تے رہندی دنیا تیک سائنس ترقی کردی رہوے گی۔

ترقی دیاں منزلاں

- 1- کسے زمانے وچ لوک جنگلاں تے غاراں وچ رہندے سن، جنگلی تے وحشی سن۔ اوس دور دے کجھ سیانے بندیاں تجربے راہیں ہتھیاراں دی لوڑ محسوس کیتی، تاں جے خونخوار تے ڈاڈھے جانوراں کولوں اپنا بچا کیتا جاسکے۔ اوہناں دی سائنس نے پتھر دے ہتھیار وغیرہ ایجا د کیتے تے اوہناں کولوں کئی کم لئے۔ ایس زمانے نوں ”پتھر دا زمانہ“ آکھیا جاند اے۔
- 2- سائنس نے ہور ترقی کیتی تے لوکاں نے غاراں نوں چھڈ کے مکان بناؤں دی جاک سکھی۔ پنڈ گرانواں وچ قبیلے بن کے رہنا شروع کیتا۔ چیزاں تے ہتھیار وغیرہ لوہے تے دوسریاں دھاتاں دے بناؤں شروع کیتے تے فیر انسان ترقی کردا کر دیشینی دور تے ایٹمی دور وچ داخل ہو گیا تے ہُن خلائی دور وچ پہنچ گیا اے۔

انسان دی ضرورت

کہندے نیں ضرورت ایجا دی ماں ہوندی اے۔ دنیا اُتے جیہڑی وی چیز سانوں نظر پیندی اے، اوہنوں انسان دی ضرورت نے بناؤں اُتے مجبور کیتا اے۔ چھوٹے ہتھیاراں توں لے کے ایٹم بم تک، بیل گڈیاں توں لے کے ہوائی جہازاں تک کجھ وی نہیں بناسی۔ ایس جہان دی ساری رونق انسان دیاں ضرورتاں دے سببوں اے۔

سبھ توں وڈا سائنس دان

سبھ توں وڈا سائنس دان اوہ سی جیسے پہیا بنایا، پراوس پہیا ایجا دکرن والے سائنس دان دا کسے نوں ناں پتا ای یاد نہیں۔ تاریخ دان کہندے نیں کہ کسے زمانے وچ کوئی بندہ کسے پہاڑ اُتے پتھراں نال کوئی کم کر رہیاسی، اوہدے کولوں اک چورس پتھر ڈگ پیاتے اوہنے دیکھیا کہ اوہ پتھر ڈھلوان اُتے رڑھن لگ پیا، پرتھوڑی دور جا کے اوہ پتھر رک گیا۔ اوس بندے نے اک گول پتھر چک کے پہاڑ اتوں ریڑھ دتا، اوہ پتھر رڑھدا رڑھدا دُور زمین تک چلا گیا۔ ایس تجربے توں اوہنوں پہیا بناؤں دا خیال آ گیا۔

انسانی زندگی وچ انقلاب

بیل گڈی، اُوٹھ گڈی، گھوڑا گڈی، بگھی، سائیکل، موٹر سائیکل، موٹر کار، ٹرک، بس، ریل گڈی، ہوائی جہاز تے ہور لکھاں قسم دیاں مشیناں اُج پہنئے دیاں محتاج نیں۔ جے پہیانہ ہونداتے اج شاید ایہہ لکھاں قسم دیاں چیزاں تے مشیناں کدی وی نہ بنائیاں جاسکدیاں۔

سفر دیاں سہولتاں

انساناں دی ہمیش ایہہ خواہش رہی اے کہ ایس دنیا نوں بوہتے توں بوہتا ویکھے، پراہدے واسطے صرف پیدل چل کے کم نہیں سی چلدا۔ دوجا چیزاں وستاں وی اک تھان توں دوسری تھان تے نہیں لے جائیاں جاسکدیاں۔ ایس ضرورت نے سائیکل، موٹر سائیکل، موٹراں، گڈیاں تے ہوائی جہاز تے ہور سینکڑوں چیزاں بنوائیاں۔

کمپیوٹر

چین دے وسنیکاں نے اک ایسی مشین ایجاد کیتی جس دے نال حسابی سوال آسانی نال حل کیتے جان لگ پئے۔ ایس مشین نوں ”اباکس“ دانان دتا گیا۔ سائنسی میدان وچ جویں جویں ترقی ہوندى گئی۔ اباکس وی اپنی شکل تبدیل کر کے کمپیوٹر دی شکل اختیار کر گیا۔ ایہو وجہ اے کہ ”اباکس“ نوں دنیا دا پہلا کمپیوٹر منیا جاندا اے۔ پر اُج زندگی دے ہر میدان وچ کمپیوٹر انسان دی خدمت کر رہیا اے، اوہ ویلہ دور نہیں جدوں ہر کم کمپیوٹر کولوں لیا جائے گا۔

بجلی دی طاقت

پرانے زمانے دے لوک جد بدلاں وچوں سخت طوفان تے بارش ویلے جیہڑی بجلی چمکدی، اوہ کدی کدی زمین اُتے ڈگ کے اگ لادیندی۔ اوہنوں اوہ آسمانی آفت سمجھدے سن۔ اک دن اک آدمی گڈی اڈا رہیاسی۔ آسمان تے بدل گج رہے سن۔ بجلی چمکی تے اوس گڈی اڈاؤن والے دے ہتھ نوں جھٹکا لگا تے اوہ سوچیں پے گیا کہ انج کیوں ہو یا اے۔ فیر اک بندے نے گڈی نوں ڈوردی تھان باریک تار بنھ کے اڈایا۔ اوس نے تار وچ گڈی دیاں تناواں کول اک پتل دی چابی لکاو دتی۔ اوہ چابی اتفاقاً تناواں کولوں کھل گئی تے تار نال رگڑ کھاندى ہوئی گڈی اڈاؤن والے دے ہتھ کول آگئی۔ ایس عمل وچ تار نوں رگڑاں لگن نال کئی تھانواں اُتے لشکارا پیدا ہو یا تے بندے دے ہتھ نوں وی جھٹکا لگا۔ ایس طراں ایہہ سمجھ آئی کہ بجلی رگڑ لگن نال پیدا ہوندى اے۔ امریکہ دے اک بندے ایڈیسن نے ایس سوچ تے خیال نوں سامنے رکھ کے تجربے کرنے شروع کردتے تے اخیر بجلی پیدا کرن وچ کامیاب ہو گیا۔ فیر بجلی دی ایجاد توں سائنس دانان نے لکھاں چیزاں بنادتیاں۔ اُج بجلی دابلب، بجلی دیاں موٹراں، ریفریجریٹر، ایئر کنڈیشنر، سینما، ٹیلی فون، کمپیوٹر، ریڈیو، ٹیلی ویژن، غرض ہر چیز بجلی دی محتاج اے۔

بجلی کولوں حفاظت

بجلی جتنے بوہت فائدہ مند اے، اوتھے بڑی خطرناک وی اے۔ بجلی پانی، گلی چیز تے ہر قسم دیاں تنگیاں تاراں نال لگ جاوے تے کرنٹ پے جاندا اے۔ بجلی ربڑ، سکی لکڑی تے پکائی ہوئی خشک مٹی وچوں نہیں گزر سکدی۔ بجلی داکم کرن والیاں نوں ایہناں چیزاں دا خیال رکھنا چاہیدا اے۔

ہوائی جہاز

انسان نے سُرست سنبھالی تے پرندیاں نوں اڈ دیاں ویکھ کے اوہدے دل وچ وی اڈن دی سدھر پیدا ہوئی۔ اوہنے کدی وڈے وڈے پرائپیاں بانہواں نال بنھ کے اڈن دی کوشش کیتی، کدی چھتریاں نال اڈن دی کوشش کیتی۔ کدی غباریاں وچ ہوا بھر کے اوہدے سہارے اڈن دا چار اکتیا۔ اخیر امریکہ وچ رہندے دو بھرا ہوائی جہاز بناؤن وچ کامیاب ہو گئے۔

ریڈیو تے ٹیلی ویژن

سائنس دانوں سوچیا کہ اک بندے دی آواز دُور کسے بندے تک کس طراں پہنچ جاندی اے۔ سائنس دانوں دے تجربیاں توں پتا لگا کہ قدرت نے ہوا تے فضا وچ ایس قسم دیاں لہراں پیدا کیتاں ہویاں جیہڑیاں کسے آواز نوں دور تک پہنچا دیندیاں نیں۔ جتنے زور نال کوئی آواز دیوے گا اوہ اوہی دور چلی جاوے گی۔ فیر سائنس دانوں تجربیاں نال ایہہ وی پتا لگ گیا کہ بجلی دی طاقت نال آواز نوں ساری دنیا تک پہنچایا جاسکدا اے۔ ٹیلی فون، ریڈیو تے ٹیلی ویژن ایس اصول نوں ای ساہمنے رکھ کے بنائے گئے۔

تصویر تے کیمرے دی کہانی

کدی تسیں ویکھیا ہووے گا کہ کمرے دے باہر گزرن والے بندے دا سایہ کسے سوراخ وچوں کمرے وچ پٹھا چلدا جا پدا اے۔ ایس خیال نے سائنس دانوں نوں تجربے کرن تے مجبور کیتا تے کیمرے دی ایجاد ہو گئی۔

فلم دیاں تصویراں

کیمرے دی ایجاد ہوئی تے سائنسدان تصویراں اُتے تجربے کرن لگ پئے۔ جے اک آدمی دے ہتھ وچ تلوار ہووے۔ اوہ پہلاں ہتھ چک کے تصویر کچا وے۔ فیر ہولی ہولی ہتھ تھلے لیاؤندا جاوے تے نال نال تصویر کچاؤندا جاوے تے اوہ ساریاں تصویراں ترتیب وار اکٹھیاں کر کے جے انسان دی نظر ساہمنے گزریاں جان تے انج لگ دا اے جو ایں اوہ بندہ تلوار چلا رہیا اے۔ ایس تجربے پاروں سینمے وچ چلن والی فلم تیار ہوئی۔

راکٹ دی ایجاد

آتش بازی دے نظارے اسیں اکثر ویکھنے آں۔ آپ وی ہوائیاں چلا کے مزہ لینے آں۔ راکٹ وی ایس اصول نال

بنایا گیا اے۔ یعنی ہوائی دے اندر بارود ہوندا اے تے اگ لاؤن واسطے اک پھیتے ہوندا اے۔ اوہدے نال سیدھ قائم رکھن واسطے اک کانایا لکڑی لا دیندے نیں۔ پھیتے نوں اگ لائیے تے اوہ اگ بارود تیک پہنچ جاندی اے تے ہوائی آسمان ول اُڈ جاندی اے۔ راکٹ وچ بوہت زیادہ طاقت ور بارود بھر کے اوہنوں ہوائی دے اصول مطابق اُڈایا جاند اے تے مشیناں نال اوہدی سیدھ ٹھیک رکھی جاندی اے۔ انج راکٹ راہیں انسان چن تیکر جا پہنچیا اے۔

سائنس دے کرشمے

بجلی دے بلب توں لے کے استری، ریفریجریٹر، ایرکنڈیشنر، کپھے، ہیٹ تے ہور سینکڑوں مشیناں سبھ سائنس دے کرشمے نیں۔ مکدی گل ایہہ کہ انسان نے جتنی ترقی کیتی اے، سبھ ضرورت، سائنسی علم، تجربے تے عمل دے سببوں اے۔

سائنس پاروں تباہی

انساناں نے ایس سائنس دے علم نال لکھاں فائدے مند چیزاں بنایاں نیں، پر لکھاں چیزاں تباہی پھیرن والیاں وی بنادیتیاں نیں۔ ایٹم بم، ہائیڈروجن بم جیہناں دے استعمال نال دنیا اک منٹ وچ تباہ ہو سکدی اے۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
پڑچول	تحقیق، چھان پھٹک، تلاش	جاچنا پرکھنا	کسے چیز نوں سمجھنا سوچنا	ورتاوا	آپس وچ مل ورتن
پٹھا	اُلٹا	انقلاب	تبدیلی	مشاہدہ	دیکھن بھالن
ایجاداں	نویاں چیزاں بناؤنا	ڈاڈھے	زبردست، تگڑے	تاریخ دان	زمانے دا حال لکھن والا
قبیلہ	اکو برادری دے لوک				

مشق

- 1- سائنس کس چیز یا علم داناں اے؟
- 2- کمپیوٹر سبھ توں پہلے کس نے ایجاد کیتا؟
- 3- سبھ توں وڈا سائنس دان کون سی؟
- 4- بجلی کولوں کس گل دا خطرہ اے تے اوہدا بچا کرن واسطے کیہڑے طریقے نیں؟
- 5- سائنس ایس دنیا دی تباہی دا موجب کنج بن سکدی اے؟

ربا اپنا کرم کما

ربا اپنا کرم کما، علم دے دیوے بال دکھا
 ذہناں اندر چائن لاء، ربا اپنا کرم کما
 روز سکولے آئیے جانیے
 نال کتاب پیار ودھائیے
 چنگیاں طالب علماں دے وچ
 اپنا ناں وی درج کروائیے
 سانوں سدھے رستے پا ، ربا اپنا کرم کما
 استادان دا منیے کہنا
 عملاں دا گل پائیے گہنا
 بھانویں پوے مصیبت سہنا
 اک دوجے دا درد ونڈائیے
 سانوں نیک انسان بنا ، ربا اپنا کرم کما
 جتھے علماں دا نہیں ڈیرا
 اوتھے کردا راج ہنیرا
 علم دیاں جد بلن مشالاں
 ویہڑے ہوندا تدوں سویرا
 سانوں وی کر علم عطا، ربا اپنا کرم کما
 (سلیم کاشر)

﴿اوکھے لفظاں دے معنے﴾

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
چائن	روشنی	درج کرائیے	لکھوائیے	عطا کر	بخش دے

﴿مشق﴾

- 1- جتھے علم نہ ہووے اوتھے کیہ ہوندا اے؟
- 2- شاعر نے نظم وچ کیہڑیاں گلاں دی تمنا کیتی اے؟

ساڈے شیر، شہید وطن دے

پاکستان بن جان مگروں بہادراں نے اپنے وطن دی حفاظت کرن لگیاں کسے ویلے وی اپنی جان دی پرواہ نہیں کیتی۔ اپنے پیارے وطن پاکستان دی خاطر جان دی بازی لادین والے جواناں دا اتھے ذرا وی گھانا نہیں۔ اسیں تہانوں دس بوہت وڈے بہادر دلیر تے شہیداں دی گل سناؤ نے آں جنہاں نوں سبھتوں وڈا قومی نشان ”نشان حیدر“ ملیا۔

1- کیپٹن سرور شہید رحمۃ اللہ علیہ

پاکستان بن دے تھوڑے چر پچھوں بھارت نے کشمیر تے قبضہ کر لیا۔ اگلے سال کشمیر وچ آگے ودھن دی کوشش وچ اک پہاڑی تے مورچہ بنالیا تے اوہدے ارد گرد لوہے دیاں تاراں لادیتاں۔ پہاڑی توں دشمن پاکستانی فوجاں تے بمباری کر رہیا سی ایس لئی اوس پہاڑی تے قبضہ کرنا بڑا ضروری سی۔ دن چڑھن توں پہلاں کیپٹن سرور شہید رحمۃ اللہ علیہ اپنے تھوڑے جیسے جواناں نال دشمن دے مورچے ول ودھے تے ویکھدیاں ای دشمن نے فائر کھول دتا کئی جوان شہید ہو گئے تے کیپٹن سرور رحمۃ اللہ علیہ دی اک بانہہ وی بیکار ہو گئی پر اوہناں نے ہمت نہ ہاری تے مورچے دے دوالے لگی کنڈیاں دی تارنوں کٹن وچ جے رہے۔ ایسے چرنوں اوہناں دے ساتھی دشمن تے ٹٹ پئے۔ گھسماں دی لڑائی وچ اک گولی لگن نال کیپٹن سرور رحمۃ اللہ علیہ شہید ہو گئے پر اوہناں دے ساتھیوں نے پہاڑی تے قبضہ کر لیا۔ اوہ پہلے شہید سن جیہناں نوں ”نشان حیدر“ ملیا۔

2- میجر محمد طفیل شہید رحمۃ اللہ علیہ

1951ء دی گل اے۔ بھارت دیاں فوجاں نے پرانے مشرقی پاکستان دے علاقے لکشمی پور تے ناجائز قبضہ کر لیا۔ حکومت نے میجر محمد طفیل رحمۃ اللہ علیہ نوں ایس خاص فوجی مہم اُتے بھیجن دا فیصلہ کیتا۔ رات دے ہنیرے وچ میجر محمد طفیل رحمۃ اللہ علیہ نے اپنے جواناں سمیت دشمن دے مورچے ول ودھنا شروع کر دتا۔ اوہ دشمن دے مورچیاں دے بالکل نیڑے سن کہ دشمن نوں پتا لگ گیا۔ اوہناں تے دشمن دیاں گولیاں تے بمباں دا مینہہ پین لگ گیا۔ تن گولیاں

میجر طفیل رحمۃ اللہ علیہ دے سینے وچ آوجیاں پر اوہ اگے دھدے گئے۔ جُتے وچوں بوہتا خون بہہ جان پاروں اخیر ڈگ پئے۔ اک بھارتی کمانڈر اوہناں کولوں لنگھن لگاتے آپ نے لت اڑا کے اوہنوں ڈیگ لیا تے لوہے دی ٹوپی نال ای کٹ کٹ کے آدھ مویا کر چھڈیا۔ فیر اوہناں نے اپنے جواناں نوں حکم دیتا دشمن نس گیا اے۔ ایس بھارتی کمانڈر نوں قیدی بنا لو۔ ایہہ آخری حکم دے کے وطن دی آن تے شان توں قربان ہو گئے۔ ایس بہادری پاروں اوہناں نوں ”نشان حیدر“ ملیا۔

3- میجر راجہ عزیز بھٹی شہید رحمۃ اللہ علیہ

ستمبر 1965 دی جنگ وچ بی آر بی نہر دے پُل تے دشمن نے قبضہ کر لیا۔ ایس سرحد نوں برکی محاذ آکھیا جاندا اے۔ میجر عزیز بھٹی رحمۃ اللہ علیہ نوں جدوں پتا لگا اوہناں نے اپنے فوجیاں نوں دو حصیاں وچ ونڈ کے مشین گن نال دشمن تے وار کرنا شروع کر دتا۔ اوہناں دا جانی تے مالی نقصان کر کے نہر دے کنڈھے تے اپڑ کے اوہناں نے اپنی فوج نوں نویں سرے ترتیب دے کے لڑائی شروع کر دتی۔ دن رات لڑیاں 120 گھنٹے لنگھ گئے تے اوہناں نوں آرام کرن لئی آکھیا گیا۔ پر اوہ بغیر آرام کیتے دشمن دا مقابلہ کر دے رہے تے دشمن نوں لاہور ول اک انچ وی نہ ودھن دیتا تے اخیر لڑ دے لڑ دے شہید ہو گئے۔ شہادت مکروں اوہناں نوں ”نشان حیدر“ دتا گیا۔

4- راشد منہاس شہید رحمۃ اللہ علیہ

پہلے فضائی فوج دے افسرں جیہناں نے 20 سال دی عمر وچ ”نشان حیدر“ دا اعزاز پایا۔ 20 اگست 1971ء نوں سویرے یاراں وجے اپنے جہاز نوں لے کے سکھائی کرن واسطے اڈن ای والے سن جے اک غدار افسر مطیع الرحمن کڈ کے جہاز وچ بہہ گیا تے کلوروفارم نال بجھیا ہو یا رومال راشد دے مونہہ اُتے رکھ دتا پر بے ہوش ہوون توں پہلاں راشد نے اپنے ہیڈ کوارٹر نوں وائرلیس اُتے اطلاع دے چھڈی پئی ایہہ جہاز اغوا ہو رہیا اے۔ ایسے چرنوں غدار افسر نے جہاز نوں ہوا وچ اڈالیا سی۔

راشد منہاس نے اپنا پورا زور لا کے جہاز دا کنٹرول غدار افسر کولوں کھوہ لیا تے جہاز دارخ زمین ول موڑ دتا۔ اک جھٹکے نال جہاز شہر ٹھٹھہ دے کول سندھ دریا دے کنڈھے تے زمین نال ٹکرایا تے پُرزے پُرزے ہو گیا۔ اوہ اپنی جان قربان کر کے نہ صرف پاکستان داسر فخر نال اُچا کر گئے بلکہ دشمن دی چال نوں وی کامیاب نہ ہون دتا۔

5- میجر اکرم شہید رحمۃ اللہ علیہ

میجر اکرم 13 دسمبر 1971ء نوں معرکہ ”ہلی“ وچ شہید ہوئے۔ ایہہ اک سرحدی چوکی سی جیہدے تے دشمن قبضہ کر کے

ساڈی سپلائی لائن توڑنا چاہند اسی پر میجر اکرمؒ نے اوہدا کوئی حملہ کامیاب نہ ہوون دیتا۔ 13 دسمبر نوں دشمن نے بھاری اسلحے نال زبردست حملہ کر دیتا۔ میجر اکرمؒ شہیدؒ نے ایتھے اک جنگی چال چلی۔ دشمن نوں مغالطے وچ رکھ کے اوہدے تے حملہ کر کے پوری بٹالین دا صفایا کر دیتا، نالے بوہت سارے ٹینک تباہ کر دتے۔ ایس دوران دشمن نال ہتھ پائی ہوئی جیہدے وچ آپ نوں شہادت دا رتبہ نصیب ہو یا تے ”نشان حیدر“ دے حقدار قرار پائے۔

6- میجر شبیر شریف شہید رحمۃ اللہ علیہ

میجر شبیر شریفؒ نے سلیمانکی فاضلکا محاذ تے کمپنی کمانڈر دے طور تے دشمن دا مقابلہ کیتا۔ دشمن دے دفاعی انتظامات وچ اک نہر دے علاوہ کنکریٹ تے لوہے دے مورچے تے بارودی سرنگاں سن، نہر تے اک بوہت وڈا بندوی سی۔ میجر شبیر شریفؒ رحمۃ اللہ علیہ دشمن دا بڑی بہادری نال مقابلہ کر دے ہوئے تن (3) کلومیٹر آگے ودھدے گئے تے دشمن دی اک چوکی تے پنڈتے قبضہ کر لیا۔ اوہناں بڑی دلیری نال نہر نوں پار کیتا تے دشمنان نوں مورچیاں وچوں وی نسا دیتا۔ ایس دوران اک گولہ اوہناں دے سینے وچ آگیا۔ پراوہ شہادت توں پہلاں اپنا مشن پورا کر چکے سن۔ اوہناں نوں ایس بہادری تے ”نشان حیدر“ ملیا۔

7- سوار محمد حسین شہید رحمۃ اللہ علیہ

پہلے فوجی سپاہی جیہناں نے ”نشان حیدر“ دا اعزاز حاصل کیتا۔ اوہ بکتر بندر جمنٹ وچ ہلکی موٹر گاڑیاں دے ڈرائیور

سن 5 دسمبر 1971ء نوں اوہناں نے رضا کارانہ طور تے جنگ وچ حصہ لین دی پیش کش کیتی جیہڑی قبول کر لئی گئی۔ اوہناں دے حوالے اک سٹین گن کر دتی گئی۔ ایس رجمنٹ نوں حکم ہو یا پئی ”نالہ ڈیک“ تے ”بیس“ ول دشمن دی فوج نوں آگے ودھن توں ڈک دیتا جاوے۔ ایس معرکے وچ سوار محمد حسینؒ رحمۃ اللہ علیہ کھلے دشمن دے مورچیاں ول اپڑ گئے۔ اچانک حملہ کر کے دشمن نوں بھاری نقصان پہنچایا۔ ایس دوران دشمن دی مشین گن دیاں کئی گولیاں اوہناں دے سینے وچ وجیاں پراوہ شہید ہون توں پہلاں دشمن دے حملے نوں ناکام بنا گئے۔

8- لانس نائیک محمد محفوظ شہید رحمۃ اللہ علیہ

سپاہی دی حیثیت نال ایہہ دو جے مجاہد سن ”نشان حیدر“ دا اعزاز پایا تے لاہور دے باڈر واگہ اٹاری تے شہید

ہوئے۔ ساڈے فوجیاں نے دشمن دی اک چوکی جیہڑی نہر دے پل تے سی قبضہ کر لیا۔ دشمن ایس چوکی نوں واپس لین لئی دور جمنٹ فوج لے آیا۔ لانس نائیک محمد محفوظ رحمۃ اللہ علیہ اپنی مشین گن نال دشمن تے گولیاں ورساندے رہے پر دشمن دے اک گولے نال ایہہ مشین گن بیکار ہو گئی۔ اوہناں نے اک ہور مورچے وچ چھال ماری جیہدا تو پچی شہید ہو چکیا سی۔ ایس مشین گن نال دشمن دے ”بنکر“ تے فائر کھول دتا۔ دشمن دے توپ دے گولے نال اوہناں دی لت زخمی ہو گئی۔ پر اوہ دشمن دے بنکر وچ کد گئے۔ اپنے چرنوں اک گولی محمد محفوظ رحمۃ اللہ علیہ دے سینے وچ وج گئی تے اوہناں نے دشمن دے اک توپچی دی دھون نوں دبوچ لیا۔ اپنے وچ دشمن دے اک سپاہی نے اوہناں تے فائر کر دتا تے دُوبے نے اپنی سنگین اوہناں دے جئے وچوں پار کر دتی۔

9- کیپٹن کرنل شیر شہید رحمۃ اللہ علیہ

کیپٹن کرنل شیر شہید رحمۃ اللہ علیہ اصل وچ کیپٹن سن اوہناں داناں کرنل شیر سی۔ اوہناں نے معرکہ کارگل وچ دشمن تے کاری چوٹاں لائیاں تے ”نشان حیدر“ دا اعزاز حاصل کیتا۔

8 جون 1999ء دی درمیانی رات نوں دشمن دی اک بٹالین نے کیپٹن شیر رحمۃ اللہ علیہ دی چوکی تے قبضہ کرن دی کوشش کیتی۔ کیپٹن شیر رحمۃ اللہ علیہ نے جرات مندی داثوت دیندیاں ہو یاں دشمن دی ناکہ بندی ایس طراں کیتی پئی اوہنوں ٹکڑا نقصان چکنا پیا۔ 8 جون نوں کیپٹن شیر رحمۃ اللہ علیہ نوں پتالگیا پئی دشمن پتھر ملی چٹاناں پچھے لکھیا ہو یا اے تے تازہ کمک دی اڈیک وچ اے۔ کرنل شیر رحمۃ اللہ علیہ نے فوراً سیکشن دی نفری تے مشتمل اک لڑاکا گشت ترتیب دتی تے دشمن اُتے رات دے ویلے حملہ کر کے چالی (40) سپاہیاں نوں ڈھیر کر دتا تے دشمن دیاں صفاں وچ تھر تھلی پادی۔ اپنی لڑاکا گشت نوں پوری حفاظت دے نال اپنی چوکی تے لے آئے۔

5 جولائی نوں دشمن دی دو بٹالین نفری نے کیپٹن شیر دی چوکی تے کئی پاسیوں حملہ کر دتا۔ جیہدے نال چوکی دا کُجھ حصہ دشمن دے قبضے وچ آ گیا۔ کیپٹن شیر رحمۃ اللہ علیہ نے گھٹ سپاہیاں نال حملہ کر کے اپنا علاقہ دشمن کولوں چھڑا لیا۔ پراس حملہ دوران اوہ زخمی ہو گئے تے ایہناں زخماں پاروں اپنی جتنی ہوئی چوکی تے شہید ہو گئے۔

10- حوالدار لاک جان شہید رحمۃ اللہ علیہ

حوالدار لاک جان رحمۃ اللہ علیہ دی حیثیت نادر دن لائٹ انفنٹری دے اک پیاک، نڈر تے بہادر سپاہی دی اے۔ مئی

1999ء وچ دشمن دے زمینی حملیاں دی تیاری دا پتہ لگاتے لالک جان نے دشمن نال لڑن لئی اپنی خدمات پیش کیتیاں۔ جون دے آخری ہفتے دشمن نے لالک جان دی چوکی تے حملہ کر دتا۔ اوہناں نے اپنی جان دی پرواہ کیتے بغیر دشمن تے فائر کھول دتا تے مورچیاں وچ جا جا کے فوجی جواناں دے حوصلے ودھاندے رہے۔ ساری رات لڑائی ہوندی رہی۔ اوہناں دا حملہ ایسا سخت سی پئی دشمن لاشاں چھڈ کے بھجن تے مجبور ہو گیا۔ اگلی رات دشمن نے فیر حملہ کیتا تے اوہناں مونہہ دی کھانی پئی۔

7 جولائی نوں دشمن نے لالک جان دی چوکی تے تنہا (3) پاسیاں توں حملہ کر دتا تے دشمن دے فائر نال لالک جان زخمی ہو گئے پر ایہدے باوجود مقابلے تے ڈٹے رہے تے آخری دم تک دشمن دے حملیاں نوں ناکام بناؤندے رہے۔ اخیر اپنی چوکی دا دفاع کر دے ہوئے شہید ہو گئے۔ حوالدار لالک جان دی دلیری، حوصلہ مندی تے جذبہ شہادت نوں مکھ رکھدیاں ہوئیاں حکومت نے اوہناں نوں ”نشان حیدر“ دتا۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
جُٹے وچوں	بدن وچوں	آن	عزت	دلیری	بہادری
نگڑا	طاقت ور	بوہت	زیادہ	مکھ	ساہمنے رکھدیاں ہوئیاں

مشق

- 1- میجر محمد طفیل شہید رحمۃ اللہ علیہ نے کیہڑی بہادری کیتی جس دے بدلے اوہناں نوں ”نشان حیدر“ دتا گیا؟
- 2- کیپٹن سرور شہید رحمۃ اللہ علیہ نے بھارتی فوجاں کولوں پہاڑی کس طراں حاصل کیتی؟
- 3- میجر عزیز بھٹی شہید رحمۃ اللہ علیہ نے لاہور نوں دشمن کولوں محفوظ رکھن واسطے کیہڑا کارنامہ کیتا سی؟
- 4- راشد منہاس شہید رحمۃ اللہ علیہ دا جہاز کون اغوا کر رہیا سی تے راشد نے ایس منصوبے نوں ناکام بناؤن لئی کیہ کیتا؟
- 5- ایہناں شہیداں دے کارنامیاں توں سانوں کیہ سبق ملدا اے؟ اُسان لفظاں وچ بیان کرو۔

قدم ودھائی چلیے

آؤ قدم ودھائی چلیے اوکھا پنڈھ مکائی چلیے
سدھے رستے ٹردے جایی
بھلیاں تائیں رستے پایی
پتھر دور ہٹائی چلیے

آؤ قدم ودھائی چلیے
نال اڈم دے محنت کریے
جھولی دے وچ خوشیاں بھریے
دیس دی راہ چمکائی چلیے

آؤ قدم ودھائی چلیے
قوم دے دکھ ونڈاندے جایی
گیت خوشی دے گاندے جایی
شاگر سکھ ورتائی چلیے

آؤ قدم ودھائی چلیے

(رمضان شاگر)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اوکھا	مشکل	پنڈھ	پنڈا	رستے پانا	سدھاراہ دسنا	سکھ	آرام	ورتانا	ونڈنا

مشق

- 1- شاعر نے ایس نظم وچ کیہڑا کم کرن لئی آکھیا اے؟
- 2- پہلے بند وچ شاعر نے پتھر وور ہٹان لئی آکھیا اے، ابہدا کیہ مطلب اے؟
- 3- سکھ ورتان توں کیہ مراد اے؟

دو ککڑ

پھتو اک پنڈ وچ رہنداسی۔ ایس پنڈ داناں سندر پوری۔ پنڈ دے ناں وانگر ایس پنڈ دے لوک وی سندر تے سوہنے سن تے اک دوجے دی عزت کردے سن۔

پھتو ولد کتھو ولد کتھو نہ واہی گوڈی کرداسی تے نہ ای لوہارا، ترکھانا۔ نہ اوہ کھڈی تے کپڑا بنداسی تے نہ ای سندر پور دے ڈمھ اُتے مچھیاں پھرن جانداسی۔ اوہ سندر پور دا قصہ گو سی۔ سویر توں شام تیکر پنڈ دیاں بالاں، زنانیاں نوں کہانیاں سنا سنا کے خوش رکھداسی۔ لوک اوہ دیاں کہانیاں توں خوش ہو کے اوس نوں دانہ پھکا تے پیسا دھیلا دے دیندے سن جس نال اوسدا تے اوہدی گھر والی دا گزارہ ہونداسی۔ اوس توں پہلاں اوس دا پوکھو تے کتھو توں پہلاں اوس دا دادا کتھو پنڈ دے قصہ گو رہ چکے سن۔

اک دن سندر پور اک سوداگر آیا تے اوس نوں پھتو نے کہانی سنائی۔ کہانی سوداگر نوں بوہت پسند آئی تے اوس نے پھتو نوں آکھیا پئی اوہ شہر جا کے بادشاہ نوں کہانی سنائے، کیوں جے بادشاہ کہانی سنن دا شوقین اے تے ہر پیر نوں اپنے دربار وچ کہانیاں سندا اے، پر کہانی سنن دی اک شرط اے، تے اوہ شرط ایہہ وے ”جے کہانی جھوٹی ہووے گی تے اوہ پنج (5) ہزار اشرفیاں انعام دے گاتے جے کہانی سچی ہووے گی تے کہانی سناؤن والے داسر قلم کردیتا جاوے گا۔“

ایہہ گل سن کے پھتو خوش وی ہو یا تے ڈر یا وی۔ خوش ایس واسطے ہو یا کہ شاید پنج ہزار اشرفیاں مل جان، ڈر یا ایس کر کے پئی ہو سکدا اے بادشاہ کہہ دیوے کہانی سچی اے تے اوہ داسر دھڑتوں دکھ کردیتا جاوے۔

پھتو نوں اپنے آپ تے بھروسہ سی۔ ایس واسطے اوہ دوجے دن روٹی پلے پنھ کے اپنی ٹبری دیاں دعاواں نال سفر تے ٹریا۔ اوس زمانے وچ نہ بساں سن، نہ گڈیاں تے نہ ای ہوائی جہاز۔ بہر حال اوہ کئی دن بعد اوکھتاں سہندا، منزل و منزل، بادشاہ کول اپڑ گیا۔ ایہہ پیر دا دن سی۔ کئی قصہ گو آئے ہوئے سن۔ اوس نے وی اپنا ناں دے دیتا۔

بادشاہ کہانیاں سندا رہیا تے آکھدا رہیا۔ ”ایہہ سچی کہانی اے۔ ایہہ سچی کہانی اے“ جلا د آؤندا، تے بادشاہ دے مونہوں ایہہ گل سن کے کہانی سناؤن والے نوں پھڑکے لے جاند۔ اخیر تے پھتو دی واری آئی تے اوس نے بادشاہ، بادشاہ دے والد تے بادشاہ دے دادے دی تعریف کرن دے بعد کہانی سناؤنی شروع کردتی۔ اوہ کہانی انج سی۔

”اک زمانہ سی جد میرے دادے کول دو ککڑ سن۔ میرا دادا کتھو ایہناں اُتے لون دیاں دو دو چھٹاں لد کے پنڈ و پنڈ جانداسی تے لون دے بدلے کنک، جوار تے گڑ لیاں داسی، انج اوہ اپنا، اپنی ٹبری دا تے اپنے پتر کتھو دا پیٹ پالدا سی۔ ساؤن دی رت آئی تے اک دن اک ککڑ تلک پیاتے اوس دا پنچر زخمی ہو گیا۔ میرے دادے نے زخمی ککڑ توں اک چھٹ اتار کے صحت مند ککڑ اُتے رکھ دتی۔ ہن ہو یا ایہہ پئی اک ککڑ اُتے بھار زیادہ ہو گیا، کیوں جے اوہ دے تے دو (2) دی تھاں تن (3) چھٹاں سن۔ ایہہ نتیجہ ایہہ نکلیا پئی ککڑ دی کنگرو اُتے لاگا لگ گیا۔ زخمی ککڑ دے علاج لئی میرے دادے نے گلی وچوں مٹی دا بک بھر کے زخم اُتے سٹیا تاں

جے کھرینڈ آجاوے۔ ایس مٹی وچ بوہڑ دا بی سی۔ راتورات ککڑ دے لک اُتے بوہڑ دا بوٹا اُگ آیا تے ویکھدیاں ویکھدیاں درخت بن گیا۔

ہن ککڑ جس پاسے جاندا، بوہڑ دا درخت وی اوہدے نال جاندا۔ گرمیاں دا موسم آؤندا تے لوک منجیاں، پیڑھیاں تے موڑھے لے کے اوہدی چھاں تھلے ڈاہ لہندے تے آرام کر دے۔ فیر بوہڑ نوں مٹھیاں گولھاں پے گنیاں۔ بالان نے گولھاں کھان لئی ڈھیمیاں مارنیاں شروع کر دیتاں۔ کچھ ڈھیمیاں گولھاں نال زمین تے آجاندیاں تے کچھ اُتے اٹک جاندیاں۔ ہوندیاں بوہڑ اُتے کھیت بن گیا تے میرے دادے تھو نے میرے پیو کتھو دی مدد نال اوہدے وچ کنک بیج دتی۔

اک دن ہنساں دا جوڑا بوہڑ توں اڈ کے لنگھیا تے اوہناں دیاں چنجاں وچوں موتی ڈگ پئے تے اوہ وی کھیت وچ بیجے گئے۔ جدوسا کھدے مہینے وچ کنک پکی تے نال ای موتیاں دی فصل تیار ہو گئی۔ سومن کنک نکلی تے سومن موتی۔

وساکھ دے مہینے وچ ای نال دے ملک نے ساڈے ملک تے حملہ کر دتا۔ چھ مہینے تیک ساڈے سپاہی بڑی بہادری نال لڑدے رہے۔ پر فیروز خانہ خالی ہو گیا۔ بادشاہ سلامت دے دادا جان بوہت گھبرائے۔ پر میرے دادا جان نے اوہناں نوں تسلی دتی تے سومن موتی اوہناں نوں اُدھار دے دتے۔ بادشاہ نے ایہہ موتی اپنے سپاہیاں وچ اوہناں دی بہادری ویکھ کے ونڈ دتے۔ سپاہی ہور حوصلے تے بہادری نال لڑے تے دشمن ملک نوں ہرا دتا۔

فتح دے بعد میرے دادے نے موتی منگے تے حضور دے دادا جان نے انکار کر دتا۔ میرا دادا ہو کے نال مر گیا تے پیو غریبی ہتھوں۔ کچھ ہُن میں رہ گیا واں، سومن موتیاں دا حقدار میں واں۔ دے دیو گے تاں مہربانی نہ دیو گے تاں وی مہربانی۔“ پھتو دی کہانی سن کے بادشاہ نے جھٹ کہیا ”ایہہ جھوٹی کہانی اے۔“ انج پھتو بیخ ہزار اشرفیاں جت گیا۔

اوکھ لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ڈمھ	ڈونگھاپانی	قصہ گو	کہانی سناؤن والا	چھٹاں	دوہریاں بوریاں	ٹبری	گھروالی
کنگروڑ	لک دی ہڈی	لاگا لگ گیا	زخم آیا	اوکھت	مشکل		

مشق

- 1- پھتو دا پنڈ وچ کیہ کاروباری؟
- 2- ککڑ زخمی کویں ہو یا؟
- 3- جے بادشاہ کہہندا سچی کہانی اے تے فیر کیہ ہوندا؟

دو کنجوس

اپنے بُوہے آن کے راتیں آکھن لگا دارا
 میں ادھ داٹوں پرت کے آیاں داریئے ڈردا مارا
 پُھوکاں مار بجھائیں چھیتی اس دا لاٹ منارا
 دیوا بدلا چھڈ گیا میں بندہ بھلن ہارا
 کرماں والینے ویکھیں کدھرے تیل نہ سڑجائے سارا
 داری آکھیا توں کیوں پایا گھاٹا ایڈا بھارا
 سَکے پھیرے بوٹ گھسائے ایہہ کیوں کیتوئی کارا
 دارے آکھیا ”توں کیہ جاتا اینا بھولا اے دارا؟“
 مینوں کتھے وارا کھاندا اے ایڈا سخت خسارا
 کچھے مار کے جُتی کیتا اے ننگے پیر گزارا
 شوماں دی اس جوڑی دا سی بھار زمین تے بھارا
 ڈاڈھا چنگا کم اک کر گئے، مر گئے داری دارا
 (انور مسعود)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ادھ داٹوں	ادھ راہ وچوں	لاٹ منارا	روشنی دا مینار	شوم	کنجوس	کچھے مارنا	بغل وچ دبانا

مشق

- 1- ایس نظم نوں اپنیاں لفظاں وچ بیان کرو؟
- 2- ایس نظم توں کیہ سبق ملدا اے؟

عید الفطر

رمضان شریف دے مہینے وچ ہر مسلمان واسطے روزے رکھنا فرض اے۔ روزے رکھن والے نوں اللہ تعالیٰ دی عبادت دے نال نال اپنے جسم نوں تندرست بناؤن داوی موقع ملدا اے۔ روزیاں دے ختم ہون اُتے رب تعالیٰ دا شکر ادا کرن واسطے ساری دنیا دے مسلمان عید الفطر دا تہوار مناؤندے نیں۔ اللہ دا شکر ایس واسطے کہ اوہنے سانوں روزے رکھن دے فرض نوں ادا کرن دی توفیق دتی۔ عید الفطر مسلماناں واسطے اک وڈا اسلامی جشن تے میلا اے، جیہدے آؤن دی سال بھراڈیک رہندی اے۔ اسلام وچ خوشی دا ویلا ہووے تے بھانویں غمی دا، مسلمان اپنے رب دے حضور جھک کے بندگی دا اظہار کردے نیں۔ ایہہ وجہ اے کہ عید دی خوشی مناؤن ویلے سبھ توں پہلاں، ہر شہر دے مسلمان کسے عید گاہ وچ یا کسے کھلے میدان وچ اکٹھے ہو کے اللہ دا شکر ادا کرن واسطے عید دی نماز پڑھدے نیں۔ اپنے عزیزاں واسطے تے ساری دنیا دے مسلماناں واسطے دعاواں منگدے نیں۔ رب دی عبادت توں ویہلے ہو کے سبھ مسلمان اپنے سبھاں، یاراں، بھراواں تے محلے داراں نال گلے مل کے اک دوجے نوں مبارک باد دیندے تے اک دوجے دی خوشی وچ شامل ہوندے نیں۔ انج ساری دنیا دے مسلمان اک دوجے دے دُکھ سکھ دے ساتھی بن دا اقرار کردے نیں۔

اوہ لوک جیہناں نوں رب نے دولت تے روپے پیسے نال نوازا ہووے، اوہ خیر خیرات کردے نیں۔ اپنے توں چھوٹیاں تے کمزوراں نوں اپنے پیراں اُتے کھلون لئی مدد دیندے نیں۔ یعنی فطرانہ ادا کردے نیں۔ فطرانہ دین ویلے ایہہ اصول سامنے رکھیا جاند اے کہ ایہہ فطرانہ لوڑ وند لوکاں نوں عید دی نماز پڑھن توں پہلاں ادا کیتا جاوے تاں جے ماڈے، مسکین، یتیم تے کمزور لوک عید دی خوشی وچ برابر دے شریک ہو سکن۔

عید الفطر دا ایہہ مذہبی تہوار بھائی چارے، اخلاق، تے اک دوجے دی مدد کرنی سکھاندا اے۔ مسلماناں وچ پیار، محبت تے اخوت ودھاندا اے۔ ایس تہوار والے دن ہر پاسے بڑی رونق تے چہل پہل ہوندی اے۔ ہر کوئی اپنی توفیق دے مطابق نویں نویں کپڑے پاؤندا اے۔ بچے خاص طور تے ایس خوشی دے تہوار پاروں ساری رات جاگدے تے سویر دا انتظار کردے رہندے نیں۔ نویں نویں کپڑے پاکے اپنے بزرگاں نال عید گاہ دل جان دے نیں۔ عید گاہ دے چار چوہیرے اک میلے ورگاساں ہوندے اے۔ کئی طراں دیاں دکاناں سجاوٹیاں جاندیاں نیں۔ بچیاں دی تفریح تے کھیڈ تماشے وی ہوندے نیں۔ عید دی تیاری وچ رمضان شریف دا پورا مہینہ بازاراں وچ چیزاں خریدن والیاں دی بھیر رہندی اے، پر عید دے دن وی ایہہ خرید و فروخت جاری رہندی اے۔ گھراں وچ مٹھیاں چیزاں خاص کر کے سیویاں پکائیاں جاندیاں نیں۔ بازاراں وچ مٹھائی دیاں دکاناں اُتے بھیڑ لگ جاندی اے۔ لوک خوش خوشی اک دوجے نوں مبارکاں دیندے تے اک دوجے دا مونہہ مٹھا کران وچ سارا دن گزار دیندے نیں۔ ہر کوئی خوش خوش نظر آؤندا اے۔ ہر اک پاسے خوشی بھنگڑے پاؤندی اے۔ بچے، بڈھے، جوان سبھ دے چہریاں اُتے اک خاص چمک لٹکاں مار دی اے۔ عید دے دوسرے دن ایہہ رونق میلا جاری رہندا اے۔ انج عید الفطر دا تہوار پوری مسلمان قوم نوں خوشی، اتفاق، اخلاق تے اخوت دی دولت نال مالا مال کر دیندا اے۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
رمضان	اک اسلامی مہینہ جیہدے وچ مسلمان روزے رکھدے نیں	اسلامی جشن	اسلامی میلا	ویہلے ہوکے	فارغ ہوکے	نوازیاء	دیتا اے
اتفاق	سانجھ	سماں	نظارہ، منظر	بھنگڑا	خوشی دا ناچ	اخوت	بھائی چارا

مشق

- 1- عید الفطر دا تہوار کیوں منایا جاندا اے؟
- 2- روزے کیوں فرض قرار دتے گئے نیں؟
- 3- عید دے دن لوک اپنی خوشی دا اظہار کنج کردے نیں؟
- 4- فطرانہ، عید دی نماز پڑھن توں پہلاں ادا کرنا کیوں ضروری اے؟

بات بتولی

پاواں بات بتولی پاواں، بات دی رکھو لاج
اک انسان، قلندر، جیہدا دل تے ہُن وی راج
اوہدیاں خواہاں، دیس نویں داسرتے رکھیا تاج
جیہڑا جُجھے بات بتولی، اوہدا ذہن کمال

— علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ

پاواں بات بتولی پاواں، بات دا رکھو مان
جیہنوں کدی مٹا نہیں سکدا، کوئی تیز طوفان
پاکستان بناون والا، اک سچا انسان
جیہڑا جُجھے بات بتولی، اوہدا ذہن نیارا

— قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ

پاواں بات بتولی پاواں، بات اے بوہت آسان
دیاں دچوں دیس نرالا، جس دی اُچی شان
اوتھے رہن، پنجابی، سندھی نال بلوچ، پٹھان
جیہڑا جُجھے بات بتولی، اوہدی جیوے جان

— پیارا پاکستان

(ڈاکٹر رشید انور)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
بات بتولی	بُجھارت	لاج	عزّت	ذہن	دماغ	مان رکھنا	عزّت رکھنا

مشق

1- نظم زبانی یاد کرو۔

2- دوسرے طالب علماں اگے ایہہ بُجھارتاں پا کے جواب پُچھو۔

میں چنگا انسان بناں گا

میں چنگا انسان بناں گا
 اپنے وطن دا مان بناں گا
 مچھلاں کولوں لے کے ہاسے
 ونڈاں گا میں سارے پاسے
 نکلیاں وڈیاں لئی ہر ویلے خوشیاں دا سامان بناں گا
 میں چنگا انسان بناں گا
 راہیاں نوں دساں گا راہواں
 بھائیاں دے لئی بناں گا بانہواں
 انھیاں مورییاں تے مجبوراں دے میں نین پران بناں گا
 دیس توں جنڈری واراں گا میں
 پیار دے رنگ کھلاراں گا میں
 ایتھوں لے کے اوتھوں تیکر دھرتی دی میں شان بناں گا
 (بشیر مَندر)

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
انھیاں مورییاں	جیہناں دیاں اکھاں نہ ہوں	بناں گا بانہواں	مددگار بناں گا	نین پران	اکھاں تے ہتھ پیر

مشق

- 1- نظم زبانی یاد کرو۔
- 2- ایس نظم راہیں شاعر نے کیہ سبق دیتا ہے؟